

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

- 'Αρ. 1. Πέτρος ό Β' τής Βρασιλίας. Τιμ. λεπτά 10.
- 'Αρ. 2. Περί αγάπης τής πατρίδος. Τιμ. λεπτά 10.
- 'Αρ. 3. 'Αδαμάντιος Κοραΐς. Τιμ. λεπτά 10.
- 'Αρ. 4. Λάζαρος Κουντουριώτης. Τιμ. λεπτά 10.
- 'Αρ. 5. 'Αλέξανδρος Σούτσος. Τιμ. λεπτά 10.
- 'Αρ. 6. Περί περιθάλψεως τών θυμάτων του πολέμου. Τιμ. λεπτά 10.

ΕΣΤΙΑ

'Εφημερίς οικογενειακή, έκδομένη κατά Κυριακήν εν 'Αθήναις.

Συνδρ. έτησία : 'Εν 'Ελλάδι φρ. 10—'Εν τή άλλοδ. φρ. 20.

Τιμή έκάστου φύλλου λεπτά 20.

Τιμή του Α' τόμου φρ. 6 — δεμένου.

Τιμή του Β' τόμου φρ. 6 — δεμένου.

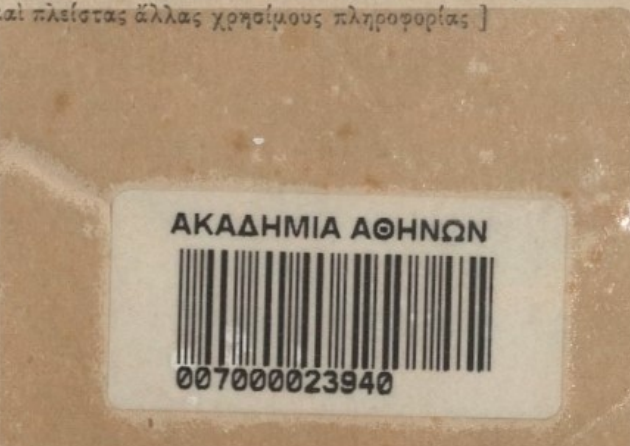
Τιμή του Γ' τόμου φρ. 6 — δεμένου . . . φρ. 8.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

[Είς τούς έγγραφομένους συνδρομητάς τής 'Εστίας δίδεται δωρεάν τό Δελτίον τής 'Εστίας, περιέχον βιβλιογραφικόν δελτίον, εβδομαδιαίον δελτίον του Χρηματιστηρίου 'Αθηνών και άλλων πόλεων, τας κληρώσεις τών ελληνικών και ξένων δανείων, ών μετέχουσιν εν 'Ελλάδι, τας προθεσμίας τής πληρωμής τών τοκομεριδίων διαφόρων δανείων και πλείστας άλλας χρήσίμους πληροφορίας.]

R
ROI

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

υ π δ

Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ.

['Απηγγέλη εν τώ φιλολογικώ συλλόγω «Παρνασσώ».]

Τί χρυσά όρατα χρόνοι ! Τί όρατα ίππογί !
Είσ' ελεύθερος νά γράψης ότι σ' έλθ' εις τό κεφάλι.
Α. ΒΑΛΧΟΣ.

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»

6, 'Οδός Σταδίου, 6.

1877

2279

ΠΕΡΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Τι χρονοί ωραίοι χρονοί ! Τι ωραία εποχή !
Είσ' ελευθερος να τράκης ότι σ' έλθ' εις τὸ κεφάλι,
Α. ΒΑΛΑΝΟΣ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΠΕΡΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

(Ἀπηγγέλθη ἐν τῷ φιλολογικῷ συλλόγῳ «Περνεσσῶ»,
ὑπὸ Ε. Δ. Ροΐδου).

Κύριοι,

Πρὸ βῆς περίπου μηνῶν δύο ἐπερρίφθησαν ἀπὸ τοῦ
ἐθήματος τούτου κατὰ τοῦ εἰσηγητοῦ τοῦ ἡμετέρου
δραματικοῦ ἀγῶνος κατηγορίαι, ἡ μὲν, πρὸ πολλοῦ ἤ-
δη εἰς τὰ ὦτά του ἀντηχοῦσα, ὅτι εἶναι καρυκευτῆς
εὐφυλογίας· ἡ δὲ ἄλλη, πολὺ ταύτης βαρυτέρα, ὅτι
παρὰ τὴν ἐξουσίαν τὴν ἀντιβείσαν αὐτῷ ἐντολὴν καὶ κα-
ταχρῆμα τὴν ὑμετέραν ἐμπιστοσύνην, κατέστησε
τὴν ἔκθεσιν αὐτοῦ δοχεῖον πάσης πρωτοτυπίας, ἐπα-
ναστατήσας κατὰ τῶν ἀναλλοιώτων νόμων τῆς ἐπι-
στήμης καὶ τοῦ κύρους πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν κρι-
τικῶν, μικρῶν τε καὶ μεγάλων. Καὶ ἡ μὲν πρώτη τῶν
αἰτιάσεων τούτων ἀπέβλεπε μόνον τὸν εἰσηγητὴν, ἡ
δευτέρα ὁμοῦς ἐπεβάρυνε καὶ τρεῖς ἄλλους ἀγωνοδί-
κας, οἵτινες συνυπογράψαντες τὴν ἔκθεσιν ἐκείνην ἐ-
κηρύττοντο συνένοχοι ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ὅ-
λως ἀναρμόστου εἰς τὸ ἦθος, τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἐ-
πίσημον θέσιν, ἣν κατέχουσιν ἐν τε τῇ ἐπιστήμῃ καὶ
τῇ κοινωνίᾳ. Ἡ ἀνασκευὴ λοιπὸν τῆς κατηγορίας ἐ-
πεβάλλετο ἡμῖν ἀναποδράστως καὶ ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν
τούτων, καὶ ὑπὲρ τοῦ εἰσηγητοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἀκό-
μη τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ Συλλόγου, τοῦ τιμήσαντος
διὰ τῆς ψήφου του τοὺς ἀγωνοδίκας. Ἀλλὰ τὸ κα-
τηγορητήριον μὲν ἐκοινοποιήθη ἡμῖν μεσοῦντος τοῦ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ.

Μαίτου διὰ τοῦ Παργασσοῦ, ὅτε δὲ προσήλθομεν ν' ἀπολογηθῶμεν, εὔρομεν κεκλεισμένας ἤδη ἔνεκα τῆς θερινῆς ὥρας τοῦ Συλλόγου τὰς θύρας. Ἀληθές εἶναι ὅτι τὴν ἀπολογίαν ἡμῶν ἠδυνάμεθα νὰ ὑποβάλωμεν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ κοινοῦ. Ἄλλ' ἀρμοδίους αὐτοῦ δικαστὰς ἐθεώρησεν ὁ εἰσηγητὴς μόνους ὑμᾶς, τοὺς ἐπιφορτίσαντας τὴν ἐντολὴν καὶ ἀκούσαντας τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπὶ καταχρήσει ταύτης καταγγελίαν. Δίκαιον δὲ ἄλλως καὶ ἑλληνοπρεπὲς νομίζομεν, ἂν ὄντως ἠδικήθησαν ὑπὸ τοῦ κατηγοροῦ οἱ ἀγωνοδίκαι καὶ ἡ ἀλήθεια, ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ περιβόλῳ, ὅπου διεπράχθη τὸ ἀδίκημα, νὰ τελεσθῇ σήμερον καὶ ἡ ἀγνιστήριος τούτου θυσία.

Ἐλάχιστα θέλομεν εἶπει ἀπολογούμενοι κατὰ τῆς ἀποτομένης μόνον ἡμῶν μορφῆς ἐπὶ εὐνοιογία ἀκούμενοι νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι **ΑΚΑΔΗΜΙΑ** πέστη ἐσχάτως πανταχοῦ πλὴν τῆς Ἑλλάδος σπουδαίαν μεταβολήν. Οἱ φράγχοι ἱππῶται ἔκρυπτον κατὰ τοὺς ἀγῶνας τὴν σιδηρὰν αὐτῶν πανοπλίαν ὑπὸ χλαμύδα μεταξίνην, τῆς ὁποίας οἱ κροσσοὶ καὶ τὰ ποικίλα χρώματα ἔτερπον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν θεατῶν· τέλειος δὲ ἀγωνιστὴς ἐνομίζετο ὁ ἐπιδεικνύων ὑπὸ τὸν βαρὺν θώρακα τοσαύτην εὐκαμψίαν καὶ χάριν, ὥστε ἀντὶ σιδήρου ἐφαίνετο μέταξαν μόνον ἐνδεδυμένος. Τοιοῦτου τινὸς ἐνδύματος ἐπεκράτησεν ἀπὸ τινος χρόνου ὁ συρμὸς μεταξὺ τῶν συγγραφέων τῆς Δύσεως, οὐ μόνον εἰς τοὺς καλλιλογικοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τῆς φιλοσοφίας τοὺς ἀγῶνας. Ἡ ἐμβριθεία καὶ ἡ πολυμάθεια, ἀντὶ νὰ ἐπιδεικνύωνται μετ' αὐταρσεκείας, κρύπτονται ὡς τῶν ἱπποτῶν ἡ πανοπλία ὑπὸ εὐχρουν χιτῶνα ζωηρῶν εἰκόνων, καθιστῶντα τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀμυήτους εὐνόη-

τα καὶ ἀρεστά. Τοὺς πρὶν Βαύλους, Βαουμγάρτας, Ρεϊμάρους καὶ Βολφίους, ὧν τὸ μὲν ὄνομα εἶναι μέγα, οἱ δὲ βαρεῖς τόμοι εἰς μόνους τοὺς διδάκτορας καὶ τοὺς σκώληκας τῶν βιβλιοθηκῶν προσιτοί, διεδέχθη ἄλλη τις ὅλως διάφορος γενεὰ, οἱ Ταῖνες, Βύχνηροι, Φαῦερβᾶχοι, Ἄρτμανοὶ καὶ Ρενᾶνες, μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας καθαριζόμενοι ἀπὸ πάσης δυσωδίας ἑλληχνίου, ὥστε τὰ ἔργα αὐτῶν δύνανται νὰ εὐρωσι τόπον καὶ ὑπ' αὐτὸ τὸ προσκεφάλαιον τῆς ἀβροτέρας δεσποίνης.¹ Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πρὶν ἐπιστημονικὸς ἀκανθόχοιρος Δαβίδ Στράους τοιαύτην ἠθέλησεν ἀποθνήσκων νὰ ἐνδυθῇ στολήν, καὶ τὸ κύκνειον ἄσμά του εἰς τὰ ὦτα οὐχὶ τῶν σοφῶν ἀλλὰ τῶν πολλῶν νὰ μελωδήσῃ. Ἄλλ' ἂν τὸ τοιοῦτον σύστημα ἐφάνη ἐν Εὐρώπῃ χρήσιμον πρὸς πλήθυνσιν τῶν ἀναγνωστῶν, ἐν τῇ φυγαδῇ ἡμῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον εἰς τὸν ἐπιθυμοῦντα καὶ ἐνὸς μόνου νὰ τύχῃ ὁ δὲ πλείονας τοῦ ἐνὸς ἐπιθυμῶν πρέπει ἐξ ἅπαντος νὰ καταφύγῃ εἰς τῆς σχολῆς ταύτης τὴν ἄκραν ἀριστεράν, ἐνδύων τὰς ἐννοίας του τὸν παρδαλὸν χιτῶνα τοῦ Ἄϊνε, τοῦ Ρίχτερ, τοῦ About καὶ τῶν ἄλλων ὀπαδῶν τοῦ ἀριστοτελικοῦ «παρὰ προσδοκίαν γράφειν.» Περὶ τῆς ἀνάγκης ταύτης ἐξηγήθημεν ἐν ἄκρᾳ εἰλικρινείᾳ ἐν τῷ προλόγῳ νεανικοῦ πονήματος ἢ μᾶλλον νεανικοῦ ἡμῶν ἀμαρτήματος ὡς ἀκολούθως: «Κατὰ τὸν Ἄγγλον Swift, οἱ κάτοικοι νήσου τινὸς εἶναι οὐ» πτωχοὶ ἀπαθεῖς καὶ ἀπρόσεκτοι, ὥστε ὁ ἀποτεινόμενος πρὸς αὐτοὺς ἀναγκάζεται νὰ πλήττῃ ἐκ διαλειμμάτων τὴν κεφαλὴν των διὰ ξηρᾶς κολοκύνθης, ἕνα μὲν

1. Ὁ γνωστὸς δημοσιογράφος Wolf, ἐπισκεπτόμενος τ' ἀνάκτορα τοῦ Βερολίνου εὔρε τὰ βιβλία τούτων ἐπὶ τῆς νυκτερινῆς τραπέζης τῆς συζύγου τοῦ πρίγκηπος διαδόχου.

»ἀποκοιμῶνται ἐνῷ ὄμιλεϊ. Τοιοῦτόν τι ἀνθυπνωτικὸν φάρμακον ἐσκέφθη νὰ μεταχειρισθῶ κατὰ τῆς ἀπαθείας τοῦ Ἑλληνοσ ἀναγνώστου, καταφεύγων ἀνά πᾶσαν σελίδα, ἐν ἐλλείψει κολοκύνθης, εἰς αἰφνιδίαις παρεκβάσεις, ἀπροσδοκῆτους παρομοιώσεις καὶ ἰδιοτρόπους λέξεων καὶ ἰδεῶν συγκρούσεις ¹»

Ταῦτα ἐγράφομεν πρὸ δεκαετίας. Ἐκτοτε περὶ πολλῶν μὲν ἄλλων καὶ σπουδαιότερων πραγμάτων ἐλάβομεν ἀφορμὴν ν' ἀλλάζωμεν γνώμην, οὐχὶ ὅμως καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης, ἣν ὑφίσταται ὁ γράφων ἐν Ἑλλάδι ν' ἀποτείνεται εἰς τὰς αἰσθήσεις μᾶλλον καὶ τὰ νεῦρα ἢ τὴν διάνοιαν τοῦ ἀναγνώστου, ἥτις ἀπορροφωμένη ὀλόκληρος ὑπὸ τῆς ἐπιδιώξεως ὑλικῶν συμφερόντων καὶ πολιτικοῦ μεγαλείου, πρὸς οὐδὲν ἄλλο στέργει ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰς δυνάμεις αὐτῆς νὰ ἐντείνῃ. Τοῦτο καὶ ἐπράξαμεν νὰ μεταβάλλωμεν δι' ἐπιπόνου μετουσίωσεν πᾶσαν ἀφηρημένην ἰδέαν εἰς εἰκόνα ψηλαφητὴν, ὡς ἐζωγράφεζεν ὁ φιλόσοφος Συντίπας ἐπὶ τοῦ τοίχου ὅσα εἶχε νὰ διδάξῃ τὸν ῥάθυμον μαθητὴν του, ἵνα ἀπαλλάξῃ αὐτὸν τοῦ κόπου νὰ μελετᾷ. Ἄλλ' ἂν διὰ τῆς τοιαύτης μεθόδου ἠδυνήθημεν ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου ἡμῶν ν' ἀγρεύσωμεν ἀναγνώστας τινάς, τὴν ἄγραν ταύτην ἐπληρώσαμεν ἀκριβᾶ, ὀνομασθέντες εὐφυλόγοι, καὶ πᾶν ὅ,τι δῆποτε ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν ἐξεπορεύθη ἢ εὐφυλογία. Ὁ γράφων σήμερον ἐν Ἀθήναις εὐρίσκειται

1. Βλ. Πρόλεγ. Παπ. Ἰωάννας. Ἄλλὰ νομίζοντες τὴν εὐφυλογίαν ἀναγκαίαν δὲν ἐκρίναμεν ἐκ τούτου τὴν πανοπλίαν περιττήν, οὔτε γεγονὸς παραθέσαντες ἐν ἀπλῇ μυθιστορηματι μὴ στηριζόμενον εἰς μαρτυρίας, οὔτε κἂν παρομοίωσιν, μὴ ἔχουσαν ἀναλογίαν τινὰ πρὸς τὰς ἐν χρήσει παρὰ δοκίμῳ ποιητῆ.

ἐνώπιον φοβεροῦ διλήμματος, ἢ νὰ κληροδοτήσῃ τὰ ἔργα του εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς παρθένα καὶ ἄθικτα ὡς τὰ φυλλάδια τοῦ «Ἀθηναίου», ἢ νὰ ὀνομασθῇ εὐφυλόγος ὑπὸ τῆς παρουσίας. Ἡ δὲ πρόληψις αὕτη περὶ ἡμῶν τοσοῦτον ἐκραταιώθη, ὥστε ἂν περὶ ἄλλα ἀσχολούμενοι ἐλέγομεν ὅτι παντὸς ἔρθογωνίου τριγώνου τὸ τετράγωνον τῆς ὑποτείνουσας εἶναι ἴσον πρὸς τὸ ἄθροισμα τοῦ τῶν ἄλλων δύο πλευρῶν, πολὺ φοβούμεθα ὅτι ἤθελεν ὀνομασθῆ καὶ τοῦτο, χρείας τυχοῦσας, εὐφυλογία.

Καὶ περὶ μὲν τὴν μαθηματικὴν οὐδέποτε ἰδιαιτέρως ἠσχολήθημεν ἄλλ' ἐπιφορτισθέντες πρὸ τινων μνηνῶν νὰ γράψωμεν τὴν ἔκθεσιν τοῦ ὑμετέρου διαγωνισμοῦ ἠναγκάσθημεν ν' ἀσχοληθῶμεν περὶ τὴν ποιητικὴν. Λαλοῦντες ὅμως οὐ μόνον ἐν ἡμετέρῳ ὀνόματι, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων πρὸ ἡμῶν σπουδαιότερων συνδικαστῶν, δὲν ἠδυνάμεθα βεβαίως νὰ νομίσωμεν κατὰλληλον τὴν εὐκαιρίαν πρὸς ἐπίδειξιν πρωτοτυπίας. Ἡ ἔκθεσις ἐκείνη οὐδὲν ἄλλο ἦτο οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ ἦναι, εἰμὴ πεσυκνωμένον ἀπόσταγμα τῶν ὅσα ἐβρέθησαν πανταχοῦ περὶ τούτου ὑπὸ τῶν κριτικῶν θεωρήματα καταστάντα ἐπίσης κοινὰ καὶ εὐαπόδεικτα ὅσον τὸ ἀνωτέρω τοῦ Πυθαγόρα, ἐξ ὧν δυστυχῶς προκύπτει ὅτι ἡ παρούσα ἡμῶν μεταβατικὴ κατάστασις δὲν εἶναι πρόσφορος εἰς ἀνάδειξιν ποιητῶν. Τοῦτο ἐκήρυξε πρὸ εἰκοσαετίας καὶ ὁ Φιλοποίμην τῆς παρ' ἡμῖν κριτικῆς ἀείμνηστος Ἀσώπιος. Ὅπως δὲ τότε, οὕτω καὶ σήμερον ἠγέρθησαν κατὰ τὸ ἀξιώματος τούτου πλείοι πεζαῖτε καὶ ἔμμετροι διαμαρτυρήσεις, εἰς τὰς ὁποίας δὲν εἶχομεν ἡμεῖς ν' ἀντιτάξωμεν οὐδὲ γρῦ, ἀφοῦ ἐξεφράζοντο ὡς ἀτομικαὶ καὶ τῶν διαμαρτυρομένων πεποιθήσεις, καὶ ἕκαστας

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

εἶναι βεβαίως ἀπόλυτος κύριος νὰ ἔχη περὶ παντὸς πράγματος οἰανδήποτε βούλεται γνώμην.

Εἰς ὅμως τούτων, ὁ κ. Ἄγγελος Βλάχος, ἠκολούθησε μέθοδον ὅλως ἐναντίαν. Ἀντὶ ν' ἀναδεχθῆ ὡς οἱ ἄλλοι τῆς γνώμης του τὴν εὐθύνην, ἐνόμισε καλὸν ὅσα μὲν εἶχε αὐτὸς νὰ εἴπῃ νὰ παραστήσῃ ἐκπορευόμενα ἐκ τῶν χειλέων «*πάντων τῶν τε ἀρχαίων καὶ νεωτέρων κριτικῶν*», χωρὶς ἐξαίρεσιν οὐδὲ παραπομπὴν εἰς τινὰ τούτων κάμμίαν, ὅσους δὲ παρέλαβεν ὁ εἰσηγητὴς ἐξ ἀνάγκης παρ' ἐκείνων κοινούς τόπους νὰ θεωρήσῃ ὡς ἰδικὰς του πρωτοτυπίας. Οὕτω λοιπὸν ἀντὶ νὰ παριστάμεθα διαφωνοῦντες πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ ἀξιότιμου κ. Βλάχου, τόλμημα βεβαίως καὶ τοῦτο μέγα, ἐκπρύχθημεν ἐπαναστάται κατὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, Φιχτίου, Ἐγέλου, Καριέρου καὶ πάντων τῶν κριτικῶν. Τὸ ἐκ τοιαύτης τῆς τῆς προσδοκίμην κέρδος εἶναι προφανές. Ἄν τὰ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ ἀγῶνος ῥηθέντα ἦσαν ἀτομικὴ τοῦ εἰσηγητοῦ γνώμη, οὐδὲν εἶχον ἐξ αὐτῆς νὰ φοβηθῶσι πολλῶν παρ' ἡμῖν στιχοπλόκων καὶ κριτικῶν οἱ τίτλοι ἐνῶ ἂν ἦτο ἐκεῖνος ἀπλῆ τῶν πορισμάτων τῆς κριτικῆς ἐπιστήμης ἡχώ, ἐκινδύνευον νὰ φυλλοβρόσῃσι τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος οἱ δαφνώνες. Πρέπει δὲ καὶ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὸ ποιὸν τῶν περὶ καλλιλογίας συγγραμμάτων παρεῖχεν εἰς τὸ στρατήγημα τοῦτο πιθανότητα ἐπιτυχίας οὐχὶ μικράν. Τοῦ Φίχτε, τοῦ Ἐγέλου, τοῦ Καντίου καὶ τῶν ἄλλων Γερμανῶν ὅσον εἶναι παρ' ἡμῖν πασίγνωστα καὶ σεβαστὰ τὰ ὀνόματα, τόσον εἶναι ἄγνωστα καὶ ἀνερεύνητα τὰ βιβλία, ὁμοιάζοντα τοὺς ἀπέχοντας ἐκείνους καὶ ἀβάτους τόπους, περὶ ὧν δύνανται οἱ περιγηθέντες, πρὸ πάντων ὅμως οἱ μὴ περιγηθέντες αὐτοὺς, νὰ λέγωσιν ὅ,τι θέλουσιν, ἄνευ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

φόβου μὴ διαφευθῶσιν ἐκ τοῦ προχείρου, ἂν μάλιστα κρίνωσι περιττὸν νὰ σημειώσωσι τὰ χωρία. Ἐκ τῆς ἐλλείψεως ταύτης παραπομπῶν ἠναγκάσθημεν νὰ πλανηθῶμεν ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους μῆνας εἰς τὰς ἀκανθώδεις ἐκείνας μεταφυσικὰς ἀκρωρείας, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ν' ἀνακαλύψωμεν καὶ ἡμεῖς ἐκεῖ τὰ δυνάμενα νὰ τροποποιήσωσι τὰς ἰδέας ἡμῶν περὶ τῆς ποιητικῆς γονιμότητος τῆς σήμερον Ἑλλάδος. Καὶ τοιαύτην μὲν ἀνακάλυψιν δὲν ἐκάμομεν δυστυχῶς κάμμίαν, ὅπως δῆποτε ὅμως ἐλπίζομεν, ὅτι ἢ εἰς τὰ ἀγέλαστα ἐκεῖνα βασιλεία τρίμηνος ἐξορία συνέτεινεν ἴσως νὰ κολάσῃ τὴν τόσον παρ' ἡμῖν ἀπαρέσκουσαν τῷ κ. Βλάχῳ εὐφυολογίαν.

Τὸ μεταξὺ τῆς παρουσίας καὶ τῆς ἐν τῷ Παρηλασίᾳ δμιλίας τοῦ ἐπικριτοῦ ἡμῶν μεσολαβῆσαν μακρὸν διάστημα χρόνου ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ ἐνθυμίσωμεν τὸ θέμα τῆς συζητήσεως οἱ βραχυτάτων, ἀλλ' αὐτολεξεῖ πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων. Ἐν τῇ ἐκθέσει ἡμῶν τοῦ δραματικοῦ ἀγῶνος περιείχοντο αἱ ἀκόλουθοι δύο περικοπαί: «*Ἀφίνοντες κατὰ μέρος πᾶσαν δογματικὴν* » προκατάληψιν καὶ εἰς μόνον τὰ ἐμπειρικὰ διδάγματα » περιοριζόμενοι τῆς ἱστορίας, βλέπομεν ὅτι πανταχοῦ » οἱ ποιηταὶ οὐδὲν ἄλλο ὑπῆρξαν ἢ κάτοπτρα πιστῶς » ἀντανακλῶντα τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν συγ- » χρόνων ». Καὶ ἀφοῦ ἐπειράθημεν ν' ἀποδείξωμεν τοῦτο διὰ παραδειγμάτων, προσεθέτομεν: «*Ἀδύνατον φαί-* » νεται ἡμῖν ποιητῆς νὰ γεννηθῆ καὶ νὰ ὑπάρξῃ ἐκτὸς » μιᾶς οἴας δῆποτε ποιητικῆς ἀτμοσφαιρας' τοιαύτην » δὲ σήμερον δὲν ἔχομεν ἐν Ἑλλάδι, ἀφοῦ τὰ μὲν πά- » ντρια ἤθη ἀπρηνήθημεν, τῷ δὲ διανοητικοῦ βίου τῶν » ἔθνῶν τῆς Δύσεως δὲν μετέχομεν εἰσέτι, οὐδὲ τὴν » ἐμπνέουσιν τοὺς ἐσπερίους ποιητὰς νόσον τοῦ αἰῶ-

»νος νοσοῦμεν.» Κατὰ τῶν ἀνωτέρω θεωρημάτων ἐξηγέρθη ὁ ἐπικριτὴς ἡμῶν διὰ τῶν ἐξῆς, παραθετομένων καὶ τούτων αὐτολεξεί: «Οὐδέποτε ἤχησεν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων μέχρι τῶν νεωτάτων φιλοσόφων ἐπαναστατικώτερα κατὰ τῶν ἀναλλοιώτων τῆς αἰσθητικῆς ἐπιστήμης ἀρχὴ ἢ τὸ παράδοξον τοῦτο, ὅτι μῆτηρ τοῦ ποιητοῦ εἶναι ποιητικὴ τις ἀτμοσφαῖρα, ἐνῶ εἶναι ἐγγενὲς τῇ ψυχῇ τοῦ ποιητοῦ τὸ ποιητικὸν τάλαντον καὶ μάτην ἤθελε μοχθήσει ἀντλῶν ἐξωθεν ποιητικὰς ἐμπνεύσεις ὁ ἔχων περὶ τὴν διανοίαν καὶ χαμαιπετὴ τὴν φαντασίαν. Παρορμήσεως ἀνάγκην δὲν ἔχουσιν οἱ ἀληθεῖς ποιηταί, ἡ δὲ ἐπίδρασις τῆς ἐξωθεν κοινωνίας, τῆς χαμαιζήλου συνήθως καὶ χαμαιπετοῦς, ἀπέβη πρὸς βλάβην τῆς ἀληθοῦς ποιήσεως, καὶ ἐλαττώματα μᾶλλον ἢ ἀρετὰς ἐπείρισσε τοὺς ποιητάς. Τοῦτο ἀνεκλήρητον πρῶτον νεώτεροι αἰσθητικοὶ φιλόσοφοι, ὡς Hegel, οὐ Fischel, ὁ Fichte, ὁ Levêque καὶ εἴ τις ἄλλος.»

Πάντα ταῦτα θέλομεν ἐξετάσει εὐθύς κατωτέρω. Πρὸ τούτου ὅμως ζητοῦμεν τὴν ἄδειαν ν' ἀναδράμωμεν ἐπὶ μίαν μόνην στιγμὴν εἰς τοὺς σιδηροφράκτους ἱππότας, ὧν ἐμνήσθημεν ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης διατριβῆς. Ὅσάκις δύο τούτων ἐμονομάχουν πρὸς ἀλλήλους, ἐχαράσσετο περίξ αὐτῶν κύκλος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔπρεπεν ὁ ἀγὼν νὰ λάβῃ πέρας. Καὶ ὁ μὲν ἐν τῷ περιβάλλῳ τούτῳ νικῶμενος ἔχανε μόνην τὴν πανοπλίαν, ὁ ὅπως δῆποτε ὅμως ἐξελθὼν αὐτοῦ ἔχανεν ἀνεπιστρεπτὴ καὶ τὴν τιμὴν. Τοιοῦτός τις κύκλος χαράσσεται ὑπὸ τῆς λογικῆς καὶ περὶ τοῦ διὰ τοῦ λόγου συζητοῦντας, ὀφείλοντας νὰ μὴ ἐξέρχωνται τοῦ προκειμένου. Ἄλλ' ὁ ἡμέτερος ἐπικριτὴς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐκπηδᾷ τοῦ λογικοῦ τούτου κύκλου, λέγων ὅτι ἡ

θεωρία ἡμῶν περὶ τῆς ἀνάγκης ποιητικῆς τινος ἀτμοσφαίρας πρὸς μόρφωσιν ποιητοῦ εἶναι λανθασμένη, διότι ἀπαραίτητον αὐτοῦ προσὸν εἶναι ἡ ἐμπνευσις, δῶρον οὔσα τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ στερούμενος αὐτῆς καὶ χαμαιπετὴ ἔχων τὴν φαντασίαν μάτην ἤθελε κοπιᾷσει νὰ ἐμπνευσθῆ ἐκ τοῦ ἐξωθεν κόσμου. Ἄλλὰ τὴν ἀνάγκην παρὰ τῷ ποιητῇ ἐμπνεύσεως καὶ φαντασίας οὔτε ἡμεῖς οὔτε ἄλλος τις, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἔτυχε ποτε ν' ἀμφισβητήσῃ. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἐπιχείρημα εἶναι ὡς εἰ ἐλέγομεν ἡμεῖς ὅτι πρὸς εὐδοκίμησιν τῆς λεμονέας ἀπαιτεῖται εὐκρατος ζώνη καὶ ἄρδευσις ἐν ὥρᾳ θέρους καθημερινῇ, ὁ δὲ κ. Βλάχος ἐνίστατο λέγων ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἶναι ψευδές, διότι πρὸς παραγωγὴν αὐτῆς εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖος λεμονόσπορος, καὶ μάτην ἤθελε κοπιᾷσει ὁ γεωργὸς ν' ἀποκτήσῃ τοιοῦτο δένδρον σκάπτων καὶ ποτίζων χῶμα μὴ περιέχον τὸν σπόρον. Μένων ἐντὸς τοῦ προκειμένου ἔπρεπε νὰ ἐξετάσῃ οὐχὶ τὴν ἀνάγκην ἐμπνεύσεως, ἥτις πρῶτην φοράν παρίσταται χρῆζουσα ἀποδείξεως, ἀλλ' ἂν ὁ ποιητικὸς οὗτος σπόρος ἔχει ἀπαραίτητον χρεῖαν πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτοῦ ἰδιαιτέρων τινῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων, ὅπως θέλομεν ἡμεῖς, ἢ δύναται, ὡς θέλει ἐκεῖνος, ὅπου δῆποτε πεσὼν νὰ βλαστήσῃ. Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ὡς τοῦ φυτοῦ ὁ σπόρος ἔλαβε παρὰ Θεοῦ τὴν ἰδιότητα νὰ ἐκμυζᾷ καὶ ν' ἀφομοιοῖ ἑαυτῷ τοὺς χυμοὺς τοῦ ἐδάφους, ὅπου εἶναι φυτευόμενον, μεταποιῶν ἀνόργανον ὕλην εἰς ἄνθη καὶ καρποὺς, οὕτω καὶ ὁ ποιητὴς οἰκειοποιεῖται καὶ διὰ τῆς ἐνοῦσης

1. Μόνος ὁ Ἀμερικανὸς ποιητὴς Edgar Poë, παραδοξολογῶν μᾶλλον ἢ σπουδάζων, ἰσχυρίσθη ὅτι ἡ ἐπιμέλεια καὶ ὁ κόπος δύνανται ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν ἐμπνευσιν.

αὐτῷ δυνάμει μεταβάλλει τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς του εἰς ἰνδάλαμα ποιητικά. Καὶ ὡς ὁ φυτικὸς σπόρος ἢ οὐδόλω βλαστάνει ἢ ἀποδίδει βλάστημα θνησιγενές, ἂν ἐλλείπη ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἢ γονιμότης, οὕτω καὶ τοῦ ποιητοῦ ἢ ἔμπνευσις ἢ μένει στεῖρα ἢ ἐξαμβλώματα μόνον γεννᾷ, ἂν περίξ αὐτῆς σιγᾷ τὸ αἶσθημα καὶ δὲν ἐργάζεται ὁ νοῦς. Κατὰ τὸν ἐπικριτὴν ἡμῶν ἀπ' ἐναντίας ἢ ἐπίδρασις τῆς κοινωνίας εἶναι πρᾶγμα τι ἐπουσιῶδες, «μόνον τὴν ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν τῆς ποιήσεως ἐπηρεάζον καὶ ἐλαττώματα συνήθως παρέχον τῷ ποιητῇ, ὅστις ἀρνούμενος ἐξ ἄλλου ὑπερτέρου κόσμου τὰς ἐμπνεύσεις του δύναιται ν' ἀκμάσῃ καὶ ἐν κοινωρίᾳ περὶ τῆς ἀτάτης». Ἐν ἄλλοις λόγοις τὴν δύναμιν τοῦ σπόρου θέλει τοιαύτην ὁ κ. Βλάχος, ὥστε δι' αὐτῆς μόνης δύνανται νὰ φυτρώσωσι καὶ φοίνικες ἐν Σιβηρίᾳ καὶ ποιηταὶ ἐν τῇ σήμερον Ἑλλάδι. Τὸ ἴδιον δὲ καὶ τῶν ἐπιταναλαμβάνει καὶ ἐμύφρονας αὐτοῦ κηρύττει πάντας τοὺς κριτικοὺς ἀρχαίους τε καὶ νέους, μικροὺς τε καὶ μεγάλους.

Τὸ ἀνυπόστατον τῆς ἀνωτέρω γνώμης εὐκολον ἦτο ν' ἀποδειχθῇ ἐκ τοῦ προχείρου διὰ συντομωτάτης λογικῆς συζητήσεως, ἄνευ κταφυγῆς εἰς ἐπικλήσεις μαρτύρων καὶ χωρίων παραθέσεις. Ὅσον ἐπίπονος καὶ γριφώδης εἶναι ἢ καλλιλογία, ὅταν φιλοσοφῇ ἀφηρημένως περὶ καλοῦ, τόσον ἀφ' ἑτέρου καθίσταται εὐπρόσιτος καὶ βατῆ, ὡσάντις καταλείπουσα τὰ μεταφυσικὰ ὕψη καταβαίνει εἰς ἐξέτασιν πραγματικῶν ζητημάτων, πρὸς τὰ ὅποια ἀρκεῖ κοινὸς νοῦς καὶ αἱ συνήθειαι εἰς τὸν τυχόντα ἐλευθερίου ἀγωγῆς γνώσεις. Ἄλλὰ παρ' ἡμῖν ἄλλος ἐπικρατεῖ τρόπος τοῦ συζητεῖν. Ὁ σήμερον Ἕλληνας ἔχει τοσαύτην πρὸς τὰς γνώσεις καὶ τὴν κρίσιν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

του δυσπιστίαν, ὥστε περὶ παντὸς πράγματος, ἔστω καὶ ὑποπίπτοντος εἰς τὴν κοινὴν πείραν, προτιμᾷ τῆς λογικῆς συζητήσεως τὴν θεολογικὴν, ζητῶν ὀνόματα καὶ ἀθθεντίας ἀντὶ πραγμάτων. Καὶ αὐτοὶ οἱ παρ' ἡμῖν ἱατροὶ φιλονεικοῦσι περὶ τοῦ βάρους τῶν σφαιριδίων τοῦ αἵματος ἐπιρρίπτοντες κατ' ἀλλήλων ἀντὶ ζυγίσεων περικοπὰς τοῦ Κλαυδίου Βερνάρδου, ὡς οἱ μεσαιωνικοὶ καλόγηροι, ἐρίζοντες περὶ διπλῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, ἐδάφια τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου. Εἰς τὸν συρμὸν τοῦτον ὑποτασσόμενοι καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν οὐχὶ ἂν ἡ ἀνωτέρω θεωρία εἶναι ὀρθὴ ἢ ἐσφαλμένη, ἀλλὰ μόνον ἂν ἔχει ἢ δὲν ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς τὴν ψῆφον τῶν κριτικῶν. Δίκαιον δὲ φαίνεται ἡμῖν ν' ἀρχίσωμεν τὴν ἀνάκρισιν, ἐξετάζοντες πρώτους τοὺς ὑπὸ τοῦ ἐπικριτοῦ ἡμῶν ὀνομαστί ἀναφερομένους.

ΔΟΚΗΤΩΝ μαρτύρων τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, τῶν γιγάντων τῆς φιλοσοφίας, τῶν δύο πόλων τοῦ ἄξονος περὶ οὗς περιστρέφεται ἡ ἐπιστήμη κτλ., ἀγγέλλεται βροντοφώνως μετὰ στόμφου καὶ πατάγου, ἀρμόζοντος μᾶλλον εἰς βυζαντινοὺς δεσπότας ἢ ἄνδρας, ὧν τὸ ὄνομα δὲν χρῆζει τοιαύτης ἀσιατικῆς παρατάξεως ἐπιθέτων.¹ Ἄλλὰ τί εἶχον οἱ γίγαντες οὗτοι νὰ εἴπωσι περὶ τοῦ προκειμένου; Τὸν μὲν Ἀριστοτέλη μόνον ἀναγγέλλει ὡς μάρτυρα ὁ κ. Βλάχος, ἔπειτα δὲ λησμονήσας, φαίνεται, τὴν ἀγγελίαν, περιορίζεται νὰ εἴπῃ ὅτι ὠνόμασέ που ἐν-

¹ Ὁ Sainte Beuve ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ περὶ Λουδοβίκου Κουρβιέρου παρατηρεῖ, ὅτι ὁ μόνος ἀρμόζων εἰς ἀρχαίον ἢ ἀρχαῖοντα ἄνδρα ἔπεινος εἶναι «un mot juste et léger dit en passant», ὅπως καὶ ὁ νικῆσας ἀθλητὴς ἐλάμβανε ἀπλοῦν κλάδον ἐλαίας.

θεούς τούς ποιητάς. Ἐκ δὲ τοῦ Πλάτωνος παρατίθεται ἡμῖν ὅτι μάτην κοπιᾷζει ν' ἀναδειχθῆ ποιητῆς ὁ στερούμενος τῆς εὐνοίας τῶν Μουσῶν, πρᾶγμα ἀναμφισβήτητον, ἀλλὰ καὶ πασίγνωστον πρὸ πολλοῦ, καὶ ἔπειτα τὸ χωρίον τοῦ «Φαίδρου», ἐν ᾧ οἱ ποιηταὶ παρίστανται «ὡς οὐχ οὗτοι εἰσιν οἱ τὰ ποιήματα λέγοντες, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἔστιν ὁ λέγων καὶ διὰ τῶν ποιητῶν φθέγγεται πρὸς ἡμᾶς.» Ἄλλ' οὐδ' ἐκ τούτου μανθάνομεν τι νέον· καθότι ὀλίγοι, νομίζομεν, εἰσὶν οἱ ἀγνοοῦντες ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις ποιήμασι καὶ πλείστοις τῶν νεωτέρων ἐπεκράτησεν ἡ ἔθιμοταξία νὰ παρίσταται ὁ Θεὸς ἢ ἡ Μοῦσα, λαλοῦντες ἀντὶ τοῦ ποιητοῦ. Ἐκ τούτου τὰ «Μῆνιν ἀεῖδε Θεά», «Musa mihi causas memora», «Musa non tu chē di caducchi alori», «Sing heavenly Muse», καὶ τὰ ὅμοια τούτοις στερεότυπα. Τί ὅμως ἐκ τούτου σχετικὸν πρὸς τὸ θέμα θέλει νὰ ἐπισημάνῃ ὁ ἐπισημοκριτῆς, ἀδυνατοῦμεν νὰ μαντεύσωμεν, ἐκτὸς ἂν ἐξηγῶν κατὰ γράμμα τὸ χωρίον τοῦ Πλάτωνος πιστεύει τῷ ὄντι τὸν Θεὸν ὑπαγορεύοντα τοὺς στίχους εἰς τοὺς ποιητάς, ὡς τὰ ἀποφθέγματα εἰς τὴν ὄνον τοῦ Βαλαάμ. Ὅπως δὴποτε δυνάμεθα νὰ διαβεβαιώσωμεν αὐτὸν μετὰ πάσης θετικότητος ὅτι ὁ Πλάτων οὔτε τοιοῦτόν τι ἐπίστευεν οὔτε ὡς θεόπνευστα ὄντα ἐθεώρει τοὺς ποιητάς, ἀφοῦ ὁ ἴδιος, οὐχὶ παίζων ἐν τῷ «Φαίδρω», ἀλλὰ σπουδάζων ἐν τοῖς Νόμοις, ἀποφαίνεται περὶ αὐτῶν ὡς ἀκολούθως: «Τὸ τῶν ποιητῶν γένος οὐ πᾶν ἱκανόν ἐστι γιγνώσκειν τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ μῆ. Θῶμεν οὖν καὶ τοῦτον περὶ Μουσῶν νόμον· τὸν ποιητὴν παρὰ τὰ τῆς πόλεως νόμιμα καὶ δίκαια μηδὲν ποιεῖν ἄλλο. Τὰ δὲ ποιηθέντα μὴ ἐξεῖναι μηδενὶ τῶν ἰδιωτῶν πρότερον δεικνύναι,

ὑπὲρ ἂν τοῖς νομοφύλαξι καὶ τῷ τῆς παιδείας ἐπιμελητῇ δειχθῆ καὶ ἀρέσῃ.¹ Κατὰ τὸν κ. Βλάχον πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Πλάτων ἠθέλησε νὰ ὑποβάλλῃ αὐτὸν τὸν Θεὸν, τὸν φθεγγόμενον διὰ τῶν ποιητῶν, εἰς αὐστηρὰν λογοκρισίαν. Πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παρεξηγήσεως σπεύδομεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι, καίτοι μὴ θεωροῦντες τοὺς ποιητάς ὡς πράγματι ἐνθεούς, ἀφ' ἑτέρου νομίζομεν ὅτι ὑπὲρ τὸ μέτρον τοὺς ἐξηπυτέλισεν ὁ Πλάτων, θέλων αὐτοὺς ἀπλοῦς ὑπαλλήλους τοῦ κράτους, μόνον ἔργον ἔχοντας ν' ἀνυμνώσι τὰ φαινόμενα δίκαια καὶ νόμιμα εἰς τὸν κατὰ καιροῦς ἐπιμελητὴν τῆς παιδείας, ἤτοι ἐπὶ Πλάτωνος ἐπιμελητοῦ, τὴν κοινότητα τῶν γυναικῶν, τοὺς παιδικούς ἔρωτας καὶ τὴν δουλείαν. Ἄλλ' ὅπως δὴποτε καὶ ἂν ἔχωσι ταῦτα, σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὸ προκείμενον ζήτημα τῆς ἐπισημοκρισίας ἢ μὴ τῆς κοινωνίας ἐπὶ τοῦ ποιητοῦ δὲν βλέπομεν καμμίαν, οὐδὲ πιστεύομεν ὅτι ἠδύνατο νὰ εὑρεθῆ σχετικώτερον τι παρ' ἀρχαίοις. Κατὰ τὸν Ἐγγelon: «Ἡ ἐπιστήμη τοῦ καλοῦ ἀδύνατον ἦτο νὰ σχηματισθῆ κατὰ τοὺς εὐδαίμονας χρόνους, ὅτε τοῦτο ἤρκει αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ πρὸς πλήρωσιν πάσης πνευματικῆς ἀπαιτήσεως. Αἱ ἀφηρημένα θεωρήματα τοῦ Πλάτωνος, ἀρμόζουσαι εἰς τὴν νεάζουσαν περίοδον τῆς φιλοσοφίας εἶναι σήμερον ἀνεπαρκεῖς πρὸς ἡμᾶς, ἀπαιτοῦντας ἰδέαν τοῦ καλοῦ μᾶλλον συγκεκριμένην. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Ὀράτιος περιέχουσι μὲν χρησιμώτατα περὶ τὰ καθέκαστα πραγαγγέλματα, ἀλλ' οὔτε τὰ νεώτερα οὔτε τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν τὰ ἔργα γνωρίζοντες ἐστηρίχθησαν ἐπὶ βάσειος λίαν περιορισμένης, αἱ δὲ θεωρίαι αὐτῶν

1. Πλάτ. Νόμ. Ἐκδ. Ῥυγκενίου, τόμ. στ', σελ. 242.

εἶναι οὕτω γενικῶς, ὥστε ἀπεβαίνουσιν ἀνεπίδεκτοι «ἐφαρμογῆς πρὸς λύσιν οἴου δήποτε ζητήματος.» Τοιαύτη περίπου εἶναι καὶ ἡ γνώμη τοῦ Κουζίνου, τοῦ Ἐρβάρτου, τοῦ Fouillée, τοῦ Levêque καὶ τῶν ἄλλων κριτικῶν, οἵτινες ἀποκαλύπτουσι μὲν τὴν κεφαλήν μετὰ σεβασμοῦ πρὸ τῆς ἐνδόξου τῶν Ἑλλήνων φιλοσοφικῆς δυνάμεως, συγχρόνως ὅμως ἐργάζονται εἰς προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης. Καὶ ἀληθὲς μὲν εἶναι ὅτι ἕκτοτε οὐδὲ βῆμα ἐπὶ τὰ πρόσω ἔκαμεν ἡ μεταφυσικὴ, ἡ κατὰ τὸν Γαίτην κατάδικος νὰ περιστρέφεται αἰωνίως ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἐλαττωματικοῦ κύκλου, ὡς γαλῆ παίζουσα μετὰ τὴν οὐρὰν τῆς, ἀλλ' ἡ καλλιλογία, καθ' ὅσον δὲν συνέχεται μετ' αὐτῆς, ἀλλ' ἀσχολεῖται εἰς πρακτικὰς ἐρεῖνας, προώδευσε καὶ προοδεύει καθεκάστην. Τὸ δὲ ζήτημα τῆς σχέσεως τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν κύκλον **ἌΚΑΔΗΜΙΑ** ἤρξατο ἀπασχολοῦν σπουδαίως τοὺς τεχνοκρίτας, ἐνῶ οἱ ἀρχαῖοι, κατὰ τὸν τολὸν Schopenhauer, «οὐδεμίαν» εἶχον σαφῆ ἰδέαν περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἰδιαιτικοῦ «πρὸς τὴν πραγματικότητα.¹» Οὐδόλως λοιπὸν μεμφομέθα τὸν κ. Βλάχον, οὐδὲν εὐρόντα παρ' ἀρχαίους σχετικὸν χωρίον, παρατηροῦμεν δὲ μόνον αὐτῷ, ὅτι τὸ νὰ ζητῆ παρὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, τῶν γιγάντων τῆς φιλοσοφίας, μαρτυρίας περὶ χθῆς μόλις ἀνακινήθεντων ζητημάτων, εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς εἰ ἐζήτει παρὰ τοῦ Ἀρχιμήδους, τοῦ γίγαντος τῆς μηχανικῆς, εἰδήσεις περὶ ἀεροστάτων.

Ὁ ἐπικριτὴς ἡμῶν, ἀρεσκόμενος πάντοτε εἰς τὰ πρόχειρα καὶ τετριμμένα, ἔστρωσε καὶ ἄσχετα πρὸς τὸ ζήτημα, παραθέτει μετὰ τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ

1. Περὶ Ἐλευθ. Αἰρέσεως, τῆς γαλ. μεταφρ. σ. 129.

Πλάτωνος τὸ πασίγνωστον τοῦ Ὀρατίου: «Ὁ ποιητὴς» «γεννᾶται.» Πρὸς ἐξέτασιν εὐτυχῶς τούτου οὔτε παραπομπαὶ ἀπαιτοῦνται οὔτε λόγων πληθὺς, ἀλλ' ἀπλοῦς κόκκος κοινοτάτου νοός. Ἡ καθ' ἡμέραν πείρα διδάσκει ἡμᾶς ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος λαμβάνει γεννόμενος παρὰ Θεοῦ δόσιν τινὰ ἐπιτηδειότητος πρὸς οἰανδήποτε εἴτε πνευματικὴν εἴτε σωματικὴν ἄσκησιν, δι' ἧς δύναται νὰ φθάσῃ οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ υπερβῇ ὠρισμένον τι καὶ διάφορον δι' ἕκαστον ἄτομον τελειότητος σημεῖον. Μεταξὺ δέκα μαθητῶν κλειδοκυμβάλου, μελετώντων ἴσας ὥρας διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου, ἕκαστος φθάνει εἰς ἄνισον τὸ ὕψος βαθμίδα, καθ' ἣν ἔλαβε παρὰ τῆς φύσεως λεπτότητα ἀκοῆς καὶ εὐκαμψίαν δακτύλων. Οὕτω καὶ ἐν τῇ μαθηματικῇ, ἄλλοι μὲν ἀναβαίνουσιν εἰς τὰ ὕψη τοῦ δλοκληρικοῦ ὑπολογισμοῦ, ἄλλοι ἑτέρου ἐπίσης φιλόπονοι, οὐδὲ μέχρι τῶν πρωτοβαθμίων ἐπίσεσων δύνανται ν' ἀναρρίχθῶσι. Τοῦτο κάλλιστα ἐξήγησεν ὁ σύγχρονος τεχνοκρίτης Ἐρρίκος Taine, ὅστις ἐρωτώμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πῶς δύνανται ν' ἀναδειχθῶσι καλλιτέχναι ἀγαθοὶ, ἀποκρίνεται στερεοτύπως: «Δύο ἔχω πρὸς» τοῦτο παραγγέλματα. Τὸ πρῶτον ἀποβλέπει τὰς μητέρας ὑμῶν, τὰς ὁποίας συμβουλεύω νὰ γεννώσιν ὑμᾶς μεγαλοφυεῖς, τὸ δεύτερον ἀποτείνεται εἰς ὑμᾶς αὐτοὺς, εἰς οὓς συνιστῶ νὰ ἐργάζεσθε νυχθημερόν.» Τοῦ γενικοῦ τούτου κανόνος οὐδ' ἡ ποίησις, νομίζομεν, ἐξαιρεῖται, ἀποδίδουσα πάντοτε καρπὸν ἀνάλογον τῆς ἀγαθότητος τοῦ σπόρου καὶ ἧς ἔτυχε καλλιεργείας. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἄρα μετὰ τῆς ποιήσεως καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν καὶ διαφορὰ τις δικαιολογοῦσα τὸ ῥητὸν τοῦ Ὀρατίου: «Ὁ ποιητὴς γεννᾶται;» Ὑπάρχει βεβαίως καὶ μεγίστη, ἡ ἐξ ἧς, ὅτι εἰς μὲν τὰς

ἄλλας τέχνας ὀλίγοι γεννῶνται ἀνίκανοι νὰ υπερβῶσι τὸν κατώτατον ἐκεῖνον ὅρον μετριότητος, τὸν ἀπαιτούμενον ἵνα καταστῶσι χρήσιμοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους, εἰς δὲ τὴν ποίησιν ὀλίγοι γεννῶνται ἱκανοὶ νὰ φθάσωσι τὸν ἐλάχιστον ὅρον τελειότητος, τὸν ἀναγκαῖον ἵνα γείνωσιν ἀπλῶς ὑποφερτοί. Πᾶσαι αἱ τέχναι ἕνα προτίθενται σκοπὸν, τὴν ἀποτύπωσιν τοῦ ἰδανικοῦ. Ἄλλ' ἐνῶ αἱ ἄλλαι ἔχουσιν ἀνάγκην πρὸς πραγματοποίησιν αὐτοῦ ὕλικῶν μέσων, μαρμάρου, πινάκων ἢ ἤχων, καὶ ἐκ τούτου συνδέονται πρὸς τὴν ὕλην ἀναποσπᾶστως, μόνος ὁ ποιητὴς, ὁ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν διανοίαν ἀποτεινόμενος διὰ συμβολικῶν σημείων, εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ παντὸς τοιαύτου δεσμοῦ, καὶ οὕτω κατὰ τὸν Πλάτωνα πτερωτός. Ἀφ' ἐτέρου ὁμοῦ μειονεκτεῖ κατὰ τοῦτο ὅτι εἰς μὲν τὰς ὕλικωτέρας τέχνας, μὴ ὄντων ἀκριβῶς διαγεγραμμένων τῶν αἰμάτων, ἀπαιτοῦνται ζῶσιν τὸν ἐργάτην ἀπὸ τοῦ τεχνίτου, ἢ μετριότητος εἶναι ἐν αὐταῖς ὅπως δῆποτε ἀνεκτὴ. Οὕτω παντὸς μουσικοῦ εἶναι χρήσιμος ἢ τέχνη, ἀπὸ τοῦ τονίζοντος τὸ «Stabat Mater» μέχρι τοῦ πτεροῦντος τοὺς πόδας τῶν χορευτῶν εἰς στροβίλους καὶ ἀντιχόρους· οὕτω καὶ παντὸς γλύπτου ἢ ζωγράφου, εἴτε Ἀφροδίτας τῶν Μεδίκων καὶ Καθημέρας Παραγίας καταβιάζει ἐξ οὐρανῶν, εἴτε ἀντιγράφει ἐπὶ λίθου ἢ πανίου τὴν ὄψιν τοῦ τυχόντος ὁμογενοῦς. Ἐνῶ ὁ ποιητὴς, ὁ μὴ εὐμοιρήσας μεγαλοφυΐας Ῥοσσίνου ἢ Πραξιτέλους, πρὸς οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ χρήσιμος, εἰμὴ μόνον νὰ βραβεύεται ὑπὸ τοῦ κ. Ἀφεντούλη. Ἄλλ' ἀφίνοντες τὴν καλλιτεχνίαν καὶ εἰς χυδαίτερα καταβαίνοντες, ἵνα καταστήσωμεν τὴν ἰδέαν ἡμῶν ψηλαφητὴν, παρατηροῦμεν ὅτι ἂν τὸ μὲν τυχὸν στιχοῦργημα ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ ἡδονὴν, παρὰ δὲ

φαγητοῦ ἀπητεῖτο πρὸς παραγωγὴν τοιαύτης ἢ ἰδανικῆ τελειότητος τῶν πλακούντων τοῦ Βατέλου καὶ Σαβαρίνου, ἀνδρῶν εἰς τὸ εἶδός των ἐπίσης σπανίων ὅσον οἱ Ὀμηροὶ καὶ Σοφοκλεῖς, τότε ἀντὶ τοῦ ποιητοῦ ἔπρεπε νὰ εἴπωμεν «ὁ μάγειρος γεννᾶται.» Ἐν ἄλλοις λόγοις τὸ ῥητὸν τοῦ Ὀρατίου οὐδὲν ἄλλο σημαίνει εἰμὴ μόνον, «ἢ μετριότητος εἶναι ἀνυπόφορος ἐν τῇ ποιήσει,» πρᾶγμα ἀναμφισβήτητον, ἀλλὰ καὶ ζένον εἰς τὸ ζήτημα ὅσον βράβδος πρὸς βροχὴν.

Μέχρι τοῦδε ἤμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἐπώμεθα τῷ κ. Βλάχῳ εἰς παντοίας ἀσκόπους περιπλανήσεις· ἀλλ' ἤδη τὸ ἔργον ἡμῶν καθίσταται εὐχερέστερον· καθότι ἂν ἐκ τῶν ἀρχαίων παρέθηκε δύο μόνον ἄσχετα χωρία, ἐκ τῶν νεωτέρων δὲν ἔκρινεν εὐλογον νὰ παραθέσῃ οὐδὲ ψιχίον, ἀλλὰ μόνα τὰ ὀνόματα τοῦ Ἐγγέλου, τοῦ Φίχτε, τοῦ Fischer, τοῦ Carrière καὶ τοῦ Ley. Ἐκ τῶν νεωτέρων εἰς τὴν ἀσχετήτητα παραπομπῆς. Ἡ τοιαύτη μέθοδος ἐπέβαλε μὲν ἡμῖν μακρὰς ἀναγνώσεις, ἀλλὰ τοῦλάχιστον παρέχει τὴν ἐλευθερίαν νὰ περιορισθῶμεν ἐντὸς τοῦ προκειμένου, ἐξετάζοντες ἀντὶ ἀσχετῶν σχετικὰ χωρία, ἵνα πληροφορηθῶμεν ἐκ τούτων, ἂν τῷ ὄντι συμμερίζονται οἱ ἀνωτέρω κριτικοὶ τὰς ἰδέας τοῦ κ. Βλάχου, ὅτι ὁ ποιητὴς ἀρχῶν εἰς ἄλλον ὑπέρτερον καὶ ἰδανικὸν κόσμον μένει ξένος εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν κοινωρικὸν σάalon, οὐδὲ ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῆς συνήθως χαμαιῆλου καὶ χαμαιπετοῦς κοινωρίας. Ἀρχόμεθα ἀπὸ τοῦ Ἐγγέλου, ἐκφράζοντος τὴν περὶ τούτου γνώμην του ὡς ἀκολούθως: «Τὸ ν' ἀποσπάσῃ τις τὸν τεχνίτην ἀπὸ τοῦ περὶ αὐτὸν κόσμου, εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς εἰ ἀφῆρει ἄγαλμα θεοῦ ἀπὸ τοῦ ναοῦ, ἔνθα εἶναι τοποθετημένον. Τὸ ἰδανικὸν εἶναι ἀναποσπᾶστως συνδεδεμένον

«πρὸς τὴν κύκλω πραγματικότητα, τὴν πανταχόθεν
 «εἰς αὐτὸ παρεισδύουσαν· οἱ δὲ συσφίγγοντες αὐτὸ δε-
 «σμοὶ εἶναι τοσοῦτοι καὶ οὕτω πολὺπλοκοι, ὥστε ἀ-
 «δυνατεῖ σχεδὸν ἡ διάνοια νὰ τοὺς περιλάβῃ. Πρῶτον
 «πάντων πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τ' ἀφορῶντα
 «τὴν ἐξωτερικὴν φύσιν, τὴν τοπογραφίαν δηλ. καὶ τὸ
 «κλίμα· ἔπειτα τὴν κοινωνίαν, ἐν ἣ ἡ ζῆ ὁ τεχνίτης,
 «καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν παντοίας σχέσεις του. Ἄν δοῦ-
 «λος ἦναι ἡ δεσπότης· τίνες οἱ οἰκογενειακοὶ αὐτοῦ
 «δεσμοὶ, τίς ὁ πολιτικὸς, ἀστικὸς καὶ στρατιωτικὸς
 «ὀργανισμὸς, ἡ θρησκευτικὴ λατρεία καὶ ἐν γένει τὰ
 «περὶ αὐτὸν ἦθη καὶ ἔθιμα· καθότι διὰ τούτων πάν-
 «των εὐρίσκειται τὸ ἰδανικὸν εἰς ἄμεσον συνάφειαν
 «πρὸς τὴν πραγματικότητά¹.» Ἐξετάζων ἔπειτα ὁ
 «γερμανὸς φιλόσοφος τὴν ἀντίθετον γνώμην, ἥτοι τὴν
 «τῶν φρονούντων ὡς ὁ κ. Βλάγος ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν εἶ-
 «ναι ἀπήχημα τοιοῦτου ἢ ἀπορροή¹ τῆς ἀπορροῆς
 «ἀλλὰ μερὶς τοῦ θεοῦ πνεύματος, δυναμένη νὰ πέσῃ
 «ἀδιαφόρως ὅπου δήποτε ὡς ἀερόλιθος, ἔστω καὶ εἰς
 «πεζοτάτην κοινωνίαν, προσθέτει τὰ ἐξῆς : «Ἄν ἐδε-
 «χόμεθα τὴν νεφελώδη ιδέαν, ἣν ἐξέφρασαν τινες ἐ-
 «σχάτως περὶ τοῦ ἰδανικοῦ, ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ
 «παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ τέχνη πρέπει νὰ διαβρῆξῃ πᾶ-
 «σαν σχέσιν πρὸς τὸν πεπερασμένον κόσμον, ἐπὶ τῇ
 «προφάσει ὅτι ἡ κυκλοῦσα ἡμᾶς πραγματικότης εὐ-
 «ρίσκειται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸν ἐσω-
 «τερικὸν κόσμον. Ἄν τοῦτο ἠλήθευσεν, ἡ τέχνη ἔπρεπε
 «νὰ θεωρηθῆ ὡς πνευματικὴ τις δύναμις ὑψοῦσα ἡμᾶς
 «ὑπεράνω τοῦ καθ' ἡμέραν βίου καὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ ἐ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

¹ Ἐγγέλου Αἰσθητ. ἔκδ. Ladrangé, τόμ. Α', σελ. 240 καὶ ἐπόμε.

«ξαρτήσεως. Ὁ τεχνίτης ἔπρεπε τότε ν' ἀπομονωθῆ
 «ἐν τῷ ἐσωτερικῷ κόσμῳ τῆς συνειδήσεως, καὶ στρέ-
 «φωμ τὸ βλέμμα εἰς οὐρανὸν νὰ νομίζῃ ὅτι δικαιου-
 «ται νὰ περιφρονῇ τὰ ἐπίγεια. Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν
 «ἔχει οὕτω. Ὁ ἄνθρωπος, περὶ ὃν στρέφεται τὸ ἰδανι-
 «κόν, εἶναι ἐμψυχον ὄν, εὐρισκόμενος ἢ ἐδῶ ἢ ἐκεῖ,
 «παρῶν ἐν ὠρισμένῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ, ἡ δὲ ζωὴ συν-
 «επάγει πάλιν πρὸς τὴν κύκλω πραγματικότητα καὶ
 «ἐπομένως ἄμεσον σχέσιν πρὸς αὐτὴν καὶ ἐνέργειαν
 «ἐν αὐτῇ ἀναπτυσσομένην.» Τὴν δὲ ἐπίδρασιν ταύτην
 «τῆς περισφιγγούσης τὸν τεχνίτην πραγματικότητος,
 «ἥτοι τῶν τοπικῶν καὶ κοινωνικῶν περιστάσεων, ἣν ὁ
 «κ. Βλάγος θεωρεῖ ὡς πρᾶγμα ἐποσειῶδες, ἄσχετον
 «πρὸς τὴν ἐμπνευσιν, μόνον τὸ ἐξωτερικὸν ἔνδυμα
 «τῆς ποιήσεως ἐπηρεάζον καὶ ἐλαττώματα συνήθως
 «παρέχον εἰς τοὺς ποιητὰς, ὀνομάζει ὁ Ἐγγέλος «κι-
 «νητικὴ δύναμις καὶ πρώτην τῆς ζωογονήσεως αἰ-
 «τιάν», προσθέτων πρὸς ἐπιβρῶσιν τούτου : «Ἀδύνα-
 «τον εἶναι εἰς τὸν τεχνίτην νὰ μὴ ὑποκύψῃ εἰς τὴν
 «ἐπιβρῶσιν ταύτην, ἥτις δεσπόζει πάσης αὐτοῦ ἐμπνιύ-
 «σεως. Ἀδύνατον εἶναι αὐτῷ ν' ἀπομονωθῆ τοῦ κό-
 «σμου ἐν τῷ ζῆ καὶ νὰ δημιουργήσῃ κύκλω του ἐρη-
 «μίαν.» Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῇ «Εἰσαγωγῇ», ἐν δὲ τῷ
 «τετάρτῳ τόμῳ τῆς Αἰσθητικῆς, ἐφαρμόζων τὰς ἀρ-
 «χὰς ταύτας πρὸς ἐκτίμησιν τῶν ποιητῶν, ὅσοι ἐπραγ-
 «ματεύθησαν ἀρχαϊκὰς ὑποθέσεις, τὸν Μίλτωνα, τὸν
 «Βόδμερον καὶ τὸν Κλοψτῶκ, ἀποφαίνεται ὡς ἐξῆς :
 «Ἐν πᾶσι τοῖς ποιήμασι τούτοις παρατηροῦμεν ἀσυμ-
 «βίβαστόν τινα ἀντίθεσιν μεταξὺ τῆς διανοίας τοῦ
 «ποιητοῦ, τῶν ἱστορουμένων γεγονότων καὶ τῶν ἡρώων
 «τῆς ἐποποιίας. Οὕτω παρὰ Μίλτωνι ἀνευρίσκομεν τὰ
 «αἰσθητά καὶ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι συγχρό-

»νου σχεδόν ἀνδρὸς καὶ τὰς τότε ἐν Ἀγγλίᾳ κυκλο-
 »φορούσας ἠθικὰς ἰδέας· παρὰ δὲ τῷ Κλοψτῶκ ἀφ'
 »ἐνὸς μὲν βλέπομεν δρώντας πατριάρχας καὶ ἀγγέ-
 »λους, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρατίθεται ἡμῖν ἀπόγευμα
 »τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸν
 »δέκατον ὄγδοον αἰῶνα καὶ ἰδέαι ἐκ τῆς μεταφυσικῆς
 »τοῦ Βολφίου, ἡ δὲ ἀντίφασις αὕτη ἀναφαίνεται ἐν ἐ-
 »κάστῳ στίχῳ.»¹ Ἐνεκα τῆς τοιαύτης ἀντιφάσεως θεω-
 ρεῖ ὁ τεχνοκρίτης τὰ ἀνωτέρω ποιήματα ὡς ἀποθανόντα
 καὶ ταφέντα ἢ μᾶλλον οὐδέποτε ζήσαντα, διότι κατ' αὐ-
 τὸν μόνον ζῶντα καὶ ἀείποτε ἀκμάζοντα εἶναι τὰ περὶ-
 στῶντα, ὡς τὰ τοῦ Ὀμήρου, τὴν ἀμιγῆ καὶ ἔμφυχον
 εἰκόνα τῶν λαῶν παρ' οἷς ἐποιήθησαν. Καὶ ταῦτα μὲν
 λέγει ὁ Ἐγελος μετὰ σαφηνείας καὶ θετικότητος οὐχὶ
 πάντοτε αὐτῷ συνήθους, ὁ δὲ κ. Βλάχος εἶναι βε-
 θαίως κύριος νὰ νομίζῃ τοὺς ἀνεξάρτητους ἀπὸ τοῦ
 τέρου κόσμου, ἀλλὰ τότε ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὸν κόπον
 νὰ μάθῃ τίνες εἶναι καὶ νὰ παραθέσῃ ὡς ὁμόφρονος
 αὐτῷ τοὺς ἀνωτέρω χλευασθέντας ὑπὸ τοῦ Ἐγέλου
 θιασώτας τοῦ νεφελώδους ἰδανικοῦ, καὶ οὐχὶ τὸν δο-
 ξάζοντα ἀκριβῶς τὰ ἐναντία ὑπέρτατον χρησιμοδότην
 τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Ἄν δὲ οὔτε ἐκείνων τὰ ὀνό-
 ματα νὰ μάθῃ οὔτε τοῦ Ἐγέλου τὰ ἔργα εἶχε καιρὸν
 ν' ἀναγνώσῃ, πάλιν παράδοξον φαίνεται ἡμῖν πῶς δὲν
 ἔτυχε τοῦλάχιστον ἐξ ἀκοῆς νὰ γνωρίζῃ ὅτι ὁ μέγας
 πανθειστῆς, οὐχὶ ὑπὲρ τῶν ποιητῶν, ἀλλ' οὐδ' ὑπὲρ
 αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ παρεδέχετο ἄλλον τινὰ ὑπέρτερον κό-
 σμον· ἀλλ' ἕνα μόνον ἐπίστευε, τὸν χοῖκὸν τοῦτον ἐφ' οὗ
 πατοῦμεν, καὶ «ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὅπου τὰ πάντα
 »εὐρίσκονται εἰς σύγχυσιν, ἀντίθεσιν καὶ ἀταξίαν, καὶ
 »αὐτὸ τὸ θεῖον πνεῦμα ὑφιστάμενον πάσας τῆς τοιαύ-
 1. Αἰσθητ. τόμ. δ', σελ. 325.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΗΝΩΝ

»της καταστάσεως τὰς ἐπιδράσεις καὶ ταλαιπωρίας¹.»
 Τὸν Φίχτε καὶ τὸν Levêque θέλομεν ἀνεύρει κα-
 τωτέρω. Περί δὲ τοῦ Fischer ἐπέχομεν ἐπὶ τοῦ πα-
 ρόντος, διότι ὀνόματος οὕτω γραφομένου κριτικὸν δὲν
 γνωρίζομεν ἄλλον πλὴν τοῦ Kuno Fischer, συγγρα-
 φέως τῆς ὀλίγον γνωστῆς «Διοτίμης»· ὥστε ὑποθέ-
 τομεν ὅτι ἢ τυπογραφικὸν λάθος συνέβη ἢ ἀπατηθεὶς
 ἐκ τῆς συγγενείας τοῦ ἤχου συνέχυσεν αὐτὸν ὁ ἡμέ-
 τερος ἐπικριτῆς πρὸς τὸν πασίγνωστον Θεόδωρον Vi-
 scher. Ἄλλ' ἀμφότεροι οὗτοι εἶναι ὀπαδοὶ τοῦ Ἐγέ-
 λου, ὁ μὲν ὀρθόδοξος ὁ δὲ αἰρετικὸς, καὶ ὀλίγον διαφέ-
 ρουσιν ἐκείνου κατὰ τὴν οὐσίαν. Ὅπως δὴποτε, μέ-
 χρις οὗ φωτισθῶμεν περὶ τούτου, καλὸν νομίζομεν ν'
 ἀνακρίνομεν καὶ ἄλλους τινὰς τῶν μαρτύρων τοῦ κ.
 Βλάχου ἐκ τῶν περιληφθέντων ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ὀ-
 παδοῦ ἀριστοῦ καταγνώριαν, «πάντες οἱ κριτικοὶ μι-
 »κροί τε καὶ μεγάλοι.» Ἀντιμέτωπος τοῦ Ἐγέλου
 ἵσταται ἐν Γερμανίᾳ ὁ πικρὸς καὶ ἀγέλαστος, ἀλλὰ
 μοναδικὸς κατὰ τὴν ἐμβρίθειαν Ἀρθούρος Schopen-
 hauer. Οὗτος οὐδὲν εἰδικὸν συνέγραψε περὶ καλλιλο-
 γίας, τὸ κατωτέρω ὁμῶς χωρίον ἐκ τῆς «Ἠθικῆς»
 αὐτοῦ φαίνεται ἡμῖν ἐπιχέον πολὺ φῶς ἐπὶ τοῦ ζητή-
 ματος τῆς ἐξαρτήσεως ἢ ἀνεξαρτησίας τοῦ ποιητοῦ,
 ἔχει δὲ ἐν περιλήψει ὡς ἀκολούθως: «Οὔτε μεταφορᾶ
 »οὔτε ὑπερβολῇ εἶναι ἂν εἴπωμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀ-
 »μοιάζει σφαῖραν σφαιριστηρίου, μὴ δυνάμενος νὰ κι-
 »νηθῆ κατ' οὐδεμίαν διεύθυνσιν ἄνευ ἐξωτερικῆς ὠθῆ-
 »σεως, ἥτοι ἀποχρώσεως αἰτίας. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς πᾶν
 »ἄλλο ὑποπίπτον εἰς τὴν πείραν ἀντικείμενον, εἶναι
 »ἀπλοῦν φαινόμενον ἐν ὄρισμένῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ,
 »ὑποκειμένοσ εἰς τὸν διέποντα πάντα τὰ φαινόμενα
 1. Αἰσθητ. τόμ. Α', σελ. 160.

»νόμον τῆς αἰτιότητος, ὡς πειθόμεθα ἐκ τῆς καθ' ἑκά-
 »στην πείρας καὶ τῆς ἀναλογίας πρὸς τὴν ἐπίλοιπον
 »φύσιν. Περὶ τῶν ἠθικῶν ὁμῶς φαινομένων ὑποπίπτο-
 »μεν πολλάκις εἰς ἀπάτην, ἣτις πηγάζει ἐκ τούτου·
 »ὅτι καθ' ὅσον τὰ ὄντα ὑψοῦνται εἰς ἀνωτέραν τῆς φυ-
 »σικῆς κλίμακος βαθμίδα καὶ καθίστανται μᾶλλον πο-
 »λύπλοκα, κατὰ τοσοῦτον συνανυψοῦται καὶ τὸ ποιὸν
 »τῶν κινούντων αὐτὰ ἐλαττηρίων, τὰ ὅποια ἀπὸ μηχαν-
 »νικῶν, χημικῶν καὶ ἠλεκτρικῶν καταντῶσιν ἠθικά,
 »ἀνέφικτα δηλ. εἰς τὰς αἰσθήσεις καὶ προσιτὰ εἰς μό-
 »νην τὴν διάνοιαν, ἣτις προϋποθέτει αὐτὰ μετ' ἀδια-
 »σειστού πεποιθήσεως καὶ πάντοτε τὰ ἀνευρίσκει, ἀρ-
 »κεῖ μόνον νὰ καταβάλη τὸν ἀπαιτούμενον πρὸς τεῦτο
 »κόπον.»¹ Μετὰ τινὰ δὲ ἄλλα ὁμοίως φύσεως φιλοσο-
 φήματα καταλήγει εἰς τὸ ἐξῆς συμπέρασμα «Τὰ ἀνω-
 »μα συµμεταβάλλεται μετὰ τῶν κερικῶν κλιῶν
 »των ἡμᾶς ἀντικειμένων.» Πιθανὸν ὁμῶς ὁ ἐπικρι-
 τῆς ἡμῶν ν' ἀντιτάξῃ ὅτι ὁ πολὺς φιλόσοφος ὁμιλεῖ
 περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐν γένει,
 καὶ οὐχὶ τῶν ποιητῶν, οὗς ὁ κ. Βλάχος θεωρεῖ θεο-
 πνεύστους ἐξαιρέσεις. Θέλοντες νὰ φωτισθῶμεν περὶ
 τούτου ἀνεδιφῆσαμεν τὸν εἰδικώτερον Ἰωάννην Παῦ-
 λον Ῥίχτερ, ὅστις τὸ αὐτὸ θεώρημα ἐκφράζει ὡς ἐξῆς·
 «Οἱ ποιηταὶ ὁμοιάζουσι τοὺς πολὺποδας, τοὺς λαμ-
 »βάνοντας τὸ χρῶμα τοῦ φαγητοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου
 »τρέφονται»,² κατωτέρω δὲ τοὺς παρομοιάζει πρὸς
 αἰολεῖους λύρας, μεταβαλλούσας εἰς μελωδίαν πᾶσαν
 περὶ αὐτοὺς πνοὴν ἀνέμου, ἔτι δὲ σαφέστερον ἀπο-
 φαίνεται ἐν τοῖς ἐξῆς: «Μέχρι σήμερον οὐδὲν ὑπάρχει
 »παράδειγμα ποιητοῦ διαζευχθέντος τὸν χρόνον καὶ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

»τὸν τόπον, ἦτοι τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐποχὴν του,
 »ἐν αἷς κατ' ἀνάγκην περιέχεται. Ἐν Ἑλλάδι ποιη-
 »τικωτάτη πραγματικότης περιέβρεε τὸν ποιητὴν δι'
 »ἀτμοσφαιρας φωτὸς ἄνευ τῆς ἐλαχίστης σκιᾶς. Ἡ
 »ἀρχαία πολιτεία, ἡ καταδικάζουσα μόνον τὸν δούλον
 »εἰς ἐργασίαν, ἐπέτρεπε τῷ πολίτῃ ν' ἀναπτύσῃ ἀπε-
 »ρισπάστως διὰ τῆς πικλίστρας καὶ τῆς οἰκειότητος
 »πρὸς τὰς Μούσας τὸ κάλλος τοῦ σώματος καὶ τῆς
 »ψυχῆς. Ὁ Πίνδαρος κατ' οὐδὲν ἦτο ἀνώτερος τῶν
 »ὑπ' αὐτοῦ ὕμνουμένων ἀγωνιστῶν,¹ ὁ δὲ ἔρωσ τοῦ
 »καλοῦ ἦτο ὡς καὶ ὁ τῆς πατρίδος ἔμφυτος εἰς πά-
 »σας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας. Ὁ ποιητὴς συνεταυ-
 »ρίζετο τῷ πολίτῃ καὶ ὁ πολίτης τῷ ποιητῇ. Ἐν πά-
 »ση τῶν Ἀθηνῶν ἀγυῖα αἱ λυρικαὶ τῆς τέχνης χορ-
 »δα ἀνὰ τὴν ἀψιτανάτση, ὡς φόρμιξ ἠχοῦσα ἐκ πνοῆς
 »ἀνέμου. Ἡ μεταξὺ τῶν τότε καὶ τῶν ἔπειτα ποιη-
 »τῶν διαφορὰ δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς μόνην τὴν
 »ὑπεροχὴν τινῶν ἀτόμων, ἀφοῦ ἡ φύσις τὰ σπέρματα
 »τῆς μεγαλοφυΐας δικνέμει πανταχοῦ καὶ πάντοτε
 »μετὰ τινος ἰσότητος, ἀλλ' εἰς δλόκληρον τὸ ἐλληνι-
 »κὸν ἔθνος, τὸ ἀποτελοῦν ἐξαιρέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ
 »εὐτυχῆσαν νὰ ζήσῃ ἐν μέσῳ ὄντως μαγικῆς ἀτμοσφαι-
 »ρας.»² Ἐκ τούτων βλέπει ὁ ἡμέτερος ἐπικριτῆς, ὅτι
 ἡ θεωρία ποιητικῆς τινος ἀτμοσφαιρας οὔτε ἰδικὸν μου
 εὔρημα εἶναι, οὔτε ὅσον λέγει κατὰ τῶν ἀναλλοιώτων
 θεσμῶν τῆς ἐπιστήμης ἐπαναστατικὴ. Πρὸς τὰ ἀνωτέ-
 ρω φαίνεται συμφωνῶν πληρέστατα καὶ ὁ Σλέγκελος,

1. Ἐνταῦθα ὁ Ῥίχτερ εὐρίσκειται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν
 Ἐγγelon, ὅστις τὸν Πίνδαρον θέλει ὑποκειμενικὸν καὶ ἀνώ-
 τερον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὕμνηθέντων. Βλ. Αἰσθητ. τόμ. 6', σελ.
 419.

2. Εἰσαγ. εἰς τὴν Ποιητ. τόμ. α', σελ. 191—192.

1. Προμν. Πον. σελ. 94.
 2. Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ποιητικὴν, τόμ. Α', Παράγρ. θ'.

καθ' ὃν ποιητικά μὲν σπέρματα ὑπάρχουσι πανταχοῦ, οὐχὶ ὁμῶς ἐκ τούτου καὶ ποιηταί. Γνωστὴ δὲ εἶναι καὶ ἡ γνώμη αὐτοῦ περὶ Εὐριπίδου, ὃν θεωρεῖ οὐχὶ μέγαν καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ ἀπλοῦν μέτοχον τοῦ μεγαλείου τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἠτύχησε νὰ γεννηθῆ.¹ Τὸν δὲ Σαιξπείρον κατ' οὐδένα τρόπον στέργει νὰ θεωρήσῃ ὡς μεγαλοφυῆ ἐξαιρέσειν ἐν μέσῳ βαρβάρου αἰῶνος, ὅσα δὲ περὶ τῆς ὑποχρεώσεως αὐτοῦ νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὰς ὁρέξεις τοῦ πλήθους, καὶ τῆς ἀμαθείας τῶν συγχρόνων ἀκροατῶν του διηγήθη ἡμῖν ὁ κ. Βλάχος, ὀνομάζει καὶ ἀποδεικνύει ὁ γερμανὸς τεχνοκρίτης παραμύθια ξενοδόχων, ἅτινα πανταχόθεν ἀσπλάγχχνως ἐκδιωχθέντα ὑπὸ τῆς νεωτέρας κριτικῆς, εὔρον τελευταῖον ἄσυλον τῆν αἴθουσαν τοῦ ἡμετέρου συλλόγου.²

Ἄλλ' ἵνα μὴ περιοριζώμεθα εἰς μόνους Γερμανοὺς, ἃς ἴδωμεν τί φρονοῦσιν περὶ τοῦ ἀπλοῦς καὶ ἡμᾶς ζητήματος καὶ οἱ Ἄγγλοι. Πρόχειρος ἡμῖν προσπίπτει ὁ Herbert Spencer, ἀποφαινόμενος περὶ τούτου ὡς ἀκολούθως: «Τὸν μεγάλον ἄνδρα πρέπει νὰ κατατάξωμεν ἄνευ δισταγμοῦ μεταξὺ πάντων τῶν ἄλλων φαινομένων τῆς κοινωνίας ἧτις ἐγέννησεν αὐτόν. Ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ καθ' ὃν καὶ ὅλη ἡ γενεὰ ἦς ἀποτελεῖ μικρὸν μέρος, ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ, καθ' ὃν ἡ πολιτεία, ἡ γλῶσσα, ἡ ἐπιστήμη, τὰ ἦθη καὶ αἱ τέχναι, εἶναι καὶ ὁ μέγας ἄνθρωπος ἀποτέλεσμα τῶν δυνάμεων, αἵτινες παρήγαγον ταῦτα. Ἀδύνατον ἦτο νὰ γεννηθῆ ὁ Μίλτων μεταξὺ τῶν Ἀδαμάνων ἢ παρ' αὐτοῖς νὰ γράψῃ τὰ δράματά του ὁ Σαιξπείρος. Τὸ νὰ εἴπη τις τὸ ἐναντίον εἶναι ὡς εἰ ἰσχυρίζετο ὅτι δύο μαῦροι

1. Δραματ. Φιλολογ. Μάθ. ἑ.

2. Προμν. Πον. τόμ. 6', ἐν τοῖς περὶ Σαιξπείρου.

ἡερίοτριχες δύνανται νὰ γεννήσωσι τέκνον Καυκασίας ἡφυλῆς.»¹

Ἐτι δὲ σαφέστερον ἀποφαίνεται περὶ τούτου ὁ O'Connell, ἐν τῇ πολυκρότῳ αὐτοῦ «*Νέα Ἑρμηνεία τοῦ Σαιξπείρου*»² λέγων: «Ὁ μεγαλοφυῆς ἄνθρωπος, πρὸ πάντων ἐν τῇ ποιήσει καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ, εἶναι προῖον ἡγενομένης ἤδη προόδου καὶ οὐχὶ ὄργανον γενησομένης. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ μᾶλλον νεωτερίζοντος ποιητοῦ καὶ φιλοσόφου ἡ μεγαλοφυΐα συνίσταται εἰς τὸ νὰ νοικαιοποιῆται τὰ ἐκ τῆς περιφορᾶς τοῦ πέριξ αὐτοῦ γενικοῦ πνεύματος προκύπτοντα σπέρματα καὶ νὰ μεταβάλλῃ ταῦτα ὁ μὲν εἰς ἄνθη, ὁ δὲ εἰς καρπόν. Ὡς ἐκ τῆς κατὰ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον ζυμώσεως πάντων τῶν Ἑλλήνων ἐγεννήθη τὸ ἐλληνικὸν ἔπος καὶ ἐπειτα τὸ ὄργανον τοῦ ἡρώου, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ μέσου αἰῶνος, τοῦ χάους τούτου πολέμων, συγκρούσεως φυλῶν καὶ ἱπποτικῶν παραδόσεων προέκυψεν ὁ Σαιξπείρος.» Παραλείποντες τὰ τοῦ ἀγαθοῦ Βητίου,³ ἀποδεικνύοντες τὰ σκωτικὰ ἄσματα γεννήματα τοῦ κλίματος καὶ τῶν ἠθῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ τὰ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἴσως δαρδινίζοντα θεωρήματα τοῦ Bagehoot, νομίζομεν ὅτι μεῖζον τούτων κύρος ἔχει ἡ γνώμη τοῦ Βύρωνος γράφοντος τῷ Moore: «Τί ἤθελον εἶμαι καὶ τί ἤθελον ποιήσει, ἂν εἶχον γεννηθῆ φιλήσυχος ἔμπορος τοῦ Ἄστεος ἢ περιοριζόμεν νὰ μείνω ἀπλοῦν μέλος τῆς ἄνω Βουλῆς; Ὁ ποιητὴς πρέπει νὰ ταξιδεύσῃ, ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὸ πλῆθος καὶ νὰ ζῆ

1. Εἰσαγ. εἰς τὴν πολιτ. ἐπιστήμην. Μετάφρ. Φ. Πάλλη, σελ. 70.

2. A new Exegesis of Shakespeare Edimbourg 1859.

3. James Beatie, Essays, βιβλ. γ'.

»ἐν αὐτῷ. Ἡ ποίησις εἶναι ἔκφρασις πάθους διεγερ-
 »θέντος.» Ἐν ἄλλοις λόγοις ἂν ὑποτεθῆ ἡ καρδία
 τοῦ ποιητοῦ ταμεῖον εὐφλέκτου ὕλης, ὁ πρὸς ποιη-
 τικὴν ὁμῶς ἐκρηξίν ἀναγκαῖος σπινθήρ πρέπει ἐξωθεν
 νὰ πέσῃ ἐπ' αὐτῆς. Ἀξιοσημεῖωτος δὲ εἶναι ἡ συμφω-
 νία τοῦ μεγίστου τοῦ αἰῶνος ποιητοῦ πρὸς τοὺς δύο
 κορυφαίους τεχνοκρίτας τῆς Γερμανίας, τὸν Ἐγγelon
 γράφοντα, «ὁ ποιητὴς δὲν πρέπει νὰ ᾔναι αὐτάρκης,
 »ἀλλὰ πολλὰ νὰ βλέπῃ, πολλὰ ν' ἀκούῃ καὶ πολλὰ
 »νὰ ἐνθυμῆται, ἀποθηκεύων ἐν τῇ καρδίᾳ του πᾶν
 »ὅ,τι ἐνδιαφέρει τοὺς περὶ αὐτὸν ἀνθρώπους»,¹ καὶ
 τὸν Ρίχτερ ἀναφωνοῦντα, «ὁ ἐποποιὸς πρέπει νὰ
 »πηδαλιουχῆσθαι τὴν λέμβον του εἰς τὸ πέλαγος τῆς
 »ζωῆς, πρὶν ἢ λάβῃ ἀνὰ γεῖρας τὴν γραφίδα τὴν περι-
 »γράφουσαν τὸ ταξείδιον.»² Ἄλλα πάντα τῶνα ἐλίθο
 φαίνονται ἡμῖν συμφωνοῦντα πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ
 ἐπικριτοῦ ἡμῶν, καθ' ἣν ὁ ἀληθὴς ποιητὴς οὐδεμίαν
 ἔχει ἀνάγκην ἐξωθεν παρορμήσεως ἢ διδαχῆς παρ' ἀν-
 θρώπων, ἀλλ' ἀντανατέλλει ἐπ' αὐτοὺς ὑπερφυσικῆς
 τινος ἀποκαλύψεως τὸ φέγγος.

Ἄλλ' ἴδωμεν τίς ἰδέα ἐπικρατεῖ περὶ τούτου καὶ
 παρὰ Γαλάταις. Παραλίποντες τὰ πασίγνωστα τοῦ
 Βιλλεμαίνου, τοῦ Μαρμιέρου καὶ τοῦ Κουζίνου, παρα-
 στήσαντος ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ «Περὶ τοῦ ἀλη-
 »θοῦς, ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ» τοὺς ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ
 ΙΔ' μεγάλους τεχνίτας καὶ ποιητὰς ὡς ἀναγκαῖα
 γεννήματα μεγάλου αἰῶνος, σκοπιμώτερον νομίζομεν
 νὰ παραθέσωμεν τὴν κατωτέρω περικοπὴν τοῦ φιλο-
 σόφου Λιτρέ, ἵνα ἴδωμεν μὴ τυχὸν συμμερίζεται ἡ
 σχολή, ἣν ἀντιπροσωπεύει, τὴν ἰδέαν τοῦ κ. Βλάχου,

1. Ποιητικῆς, τόμος Α', σελ. 33.
 2. Εἰσαγ. εἰς τὴν Ποιητ. Παράγρ. 6'.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ὅτι ὁ ποιητὴς αἴρεται ὑπεράνω τόπου καὶ χρόνου;
 γέννημα ὦν τοῦ Θεοῦ καὶ οὐχὶ τῆς κοινωρίας. Τὸ
 χωρίον τοῦ γαλάτου ἔχει ὡς ἐξῆς: «Τὸ ἰδανικὸν ἀνα-
 »πτύσσεται πάντοτε ἀναλόγως τῆς προόδου τῆς ἀν-
 »θρωπότητος. Τὰ προϊόντα τῆς ποιητικῆς μεγαλο-
 »φυΐας, πλὴν τῶν κοινῶν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ αἰ-
 »σθημάτων, περιέχουσι πρὸ πάντων τὰ τῆς χώρας
 »καὶ τῆς ἐποχῆς, ἐν ἣ ἐγεννήθησαν. Ἀδύνατον εἶναι νὰ
 »παραδεχθῶμεν ἐν τῇ βαθμιαίᾳ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρω-
 »πίνου γένους, ἣν καλοῦμεν ἱστορίαν, τὸ ἐλάχιστον
 »πήδημα ἢ οἰανδῆποτε ὑπεράνθρωπον ἐπέμβασις, δυ-
 »ναμένην νὰ ἐπιδράσῃ, εἴτε ἐπὶ καλοῦ εἴτε ἐπὶ κακοῦ,
 »ἐπὶ τὴν ἀναγκαίαν ἀλληλουχίαν τῶν αἰτίων καὶ τῶν
 »ἀποτελεσμάτων. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη εἶναι φυσικὸν φαι-
 »νόμηνον, ὅτε ἡ τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς βαλάνου μέχρι τοῦ
 »ὕψηλου καὶ βαθυσκίου δένδρου. . . . Ἐν Γαλλίᾳ,
 »Ἀγγλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ οἱ ποιηταὶ ἐγεννήθησαν ἐκ τῶν
 »σπλάγγων τῆς κοινωρίας, καὶ ἡ κοινωρία ἐλάτρευσε
 »τῶν σπλάγγων αὐτῆς τὸν καρπὸν». ¹ Μεταξὺ τῶν
 νεωτάτων πραγματειῶν ὅσαι ἐξεδόθησαν ἐσχάτως γαλ-
 λιστὶ περὶ καλοῦ, μεγίστης ἔτυχεν εὐνοίας παρὰ τοῖς
 κριτικοῖς ἢ τοῦ γερμανίζοντος Ἀδόλφου Pictet. Ἐν
 ταύτῃ σχετικᾷ πρὸς τὸ θέμα εὐρίσκομεν τὰ ἐξῆς:
 «Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι κάτοπτρον ἀντανεκλῶν
 »τὸ καλὸν πρὶν ἢ τὸ πραγματοποιήσῃ. Προκειμένου
 »δὲ περὶ ποιήσεως, ἥτις εἶναι ἡ γενικωτέρα ἐκδήλω-
 »σις τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως τοῦ καλοῦ, πρέπει
 »πρὸ πάντων νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς
 »τὴν ἀδιάσπαστον αὐτῆς σχέσιν πρὸς τὸν βίον καὶ
 »τὸν κοινωνικὸν ὀργανισμὸν τῶν διαφόρων λαῶν. . .
 »Ἡ ποίησις, ἡ κατοπτρίζουσα τὴν ἐξωτερικὴν φύσιν,
 4. Φιλολογία καὶ Ἱστορία, σελ. 73 καὶ 77.

τὸν ἀνθρώπινον βίον καὶ τὴν θρησκείαν, δὲν δύναται
 »ν' ἀναπτυχθῆ, ὅπου δὲν ὑπάρχει ὑπὸ τὰς τρεῖς ταύ-
 »τας ἐπόψεις πλοῦτος πραγματικὸς καὶ ἐπαρκής. Ἄλλ'
 »ἢ τοιαύτη εὐδαίμων σύμπτωσης σπανιώτατα ἀπαντᾶ-
 »ται. Ποῦ μὲν εἶναι ἡ φύσις πτωχὴ καὶ μονότονος, ποῦ
 »δὲ ἡ θρησκεία ἐκμηδενίζει πᾶν ἄλλο αἴσθημα ἢ ὁ
 »ἔθνικὸς βίος, στερούμενος ζωτικότητος καὶ ἐνεργείας,
 »ὑποτάσσει τὸν ἄνθρωπον εἰς μόνας τὰς ὑλικὰς ἀπο-
 »λαύσεις. Ἐκ τῶν περιστάσεων τούτων προκύπτουσιν
 »οὐ μόνον τὰ διάφορα τῆς ποιήσεως εἶδη, ἀλλὰ καὶ
 »ἢ μεταξὺ ὁμοιοειδῶν διάφορος ἀξία.» Σημειωτέον δὲ
 ὅτι εἰς τὴν μεταξὺ ὁμοιοειδῶν ποιήσεων διάφορον ἀξίαν
 ἔγκειται ὁλόκληρον τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα,
 διότι ἐξ αὐτῆς συμβαίνει ἄλλαι μὲν ἐποχαὶ νὰ παρά-
 γωσι ποιητὰς, ἄλλαι δὲ μόνον σιγοπλόκους. Αἱ γνώμαι
 περὶ ποιήσεως τοῦ κορυφαίου καὶ ἀκατάληκτου κριτικοῦ
 Sainte Beuve εὐρίσκονται ἀτάκτως διεσπαρμέναι ἐν
 ταῖς εἰκοσι τόμοις τῶν *Διαλέξεων* αὐτοῦ. Ἀνοίγον-
 τες τὸν πρόχειρον ἡμῖν τυχόντα πέμπτον, εὐρίσκομεν
 ὡς συμπέρασμα μακρᾶς περὶ λυρικῆς ποιήσεως μελέ-
 τῆς τὴν ἐξῆς περικοπὴν : « Ἀναντίρρητον φαίνεται μοι
 »ὅτι πᾶν λυρικὸν ποίημα μετέχον ζωῆς, οὐδὲν ἄλλο
 »εἶναι εἰμὴ βαρύηχος καὶ ἑναρμόνιος φωνὴ ὁλοκλήρου
 »λαοῦ, ἐκδηλοῦντος δι' αὐτοῦ ὁλόκληρον τὴν ψυχὴν
 »του.» Ἡ ἀνωτέρω ὁμῶς γνώμη δύσκολον φαίνεται
 ἡμῖν νὰ συμβιβασθῆ πρὸς τοὺς θεωροῦντας δυνατόν
 τὴν ποίησιν καὶ ἐν πεζοτάτῃ κοινωνίᾳ. Ἄλλὰ καιρὸς
 εἶναι νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν τελευταῖον μάρτυρα τοῦ κ.
 Βλάχου, τὸν ποτε μαθητὴν τῆς ἐνταῦθα Γαλλικῆς
 Σχολῆς Κάρολον Levêque, τοῦ ὁποίου ἡ «*Ἐπιστήμη*
 τοῦ Καλοῦ,» ἔσχε τὸ μοναδικὸν εὐτύχημα νὰ βρα-
 βευθῆ ὑπὸ τῶν τριῶν συγχρόνως ἐν Παρισίοις ἀκαδη-

ΔΙΑΚΑΔΗΜΙΑ

μιῶν. Ἡ τριπλῆ αὕτη δάφνη οὐδόλως ἐθάμβωσεν ἡ-
 μᾶς· τὸ δὲ ἔργον ἀναγνόντες μετὰ προσοχῆς, εὖρομεν
 αὐτὸ ἱστορίαν μᾶλλον τῆς αἰσθητικῆς ἐπιστήμης ἢ
 πρωτότυπον καλλιλογίαν, ἐνιαχοῦ δὲ ὑπὲρ τὸ μέτρον
 ἀπόζον πλατωνισμοῦ, ἠθικότητος, καλιμαυχίου καὶ
 διδαχῆς. Ἀφ' ἐτέρου ὁμῶς ἐθαυμάσαμεν τὴν πολυμά-
 θειαν, τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν εὐσυνειδησίαν, μεθ' ἧς ὁ
 συγγραφεὺς ἐκθέτει καὶ ἀναλύει πάσας τὰς ἀπὸ τῶν
 ἀρχαίων χρόνων μέχρις ἡμῶν θεωρίας περὶ καλοῦ ὀρ-
 θοτάτην δὲ εὖρομεν καὶ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ νὰ συναθροι-
 σθῶσιν ὅσαι περὶ ζητήματός τινος ἔτυχον σύμφωνοι
 πρὸς ἀλλήλας γνώμαι τῶν διασημοτέρων σχολῶν, ἵνα
 ἐπὶ τῆς ἀσφαλοῦς ταύτης βάσεως οἰκοδομηθῆ βαθμη-
 θὸν ἡ *perennis esthetica*, ἥτοι ἀναλλοίωτος αἰσθη-
 τική. Ἄλλὰ πολὺ μᾶλλον τῶν ἀνωτέρω ἔν τι ἄλλο
 ἐθαυμάσαμεν ἀναγινώσκοντες τὸ βιβλίον τοῦτο, ὅτι,
 ἐνῶσπις εἶχει κοινὴν πρὸς τὰ ἔργα τῶν ἀβάτων Γερμα-
 νῶν, ἀλλ' εἶναι προσιτὸν εἰς πᾶσαν διάνοιαν καὶ πρό-
 χειρον ἐπὶ πάσης τραπέζης, εὐρέθη ἐν τούτοις ὁ ἐπι-
 καλούμενος τὴν μαρτυρίαν του πρὸς ἀπόδειξιν, «ὅτι ὁ
 ποιητὴς ἀρούμενος τὰ πάντα ἐξ ἑαυτοῦ οὐδεμίαν
 ἔχει ἀνάγκην κοινωνικῆς παρορμήσεως, ἡ δὲ κατὰ-
 στασις τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς κοινωνίας ὀλίγην ἔχουσιν
 ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ θεοπνεύστου ἀοιδοῦ καὶ ἐλαττώματα
 μόνον προικίζουσιν αὐτόν». Τοιαῦτα παραπεμπόμε-
 νοι ὑπὸ τοῦ κ. Βλάχου νὰ μάθωμεν παρὰ τοῦ Levêque
 εὖρομεν ἐκεῖ περὶ τούτων τὰ ἐξῆς : « Ἄν ἀκριβῶς ἐξε-
 »τάσωμεν τὸ πρᾶγμα, πειθόμεθα ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ
 »ποιητοῦ οὐδὲν δημιουργεῖ ἢ ἀρύεται ἐξ ἑαυτῆς, ἀλλὰ
 »τὸ ἰδανικὸν εὐρίσκει προϋπάρχον εἰς τὰς ὑψί-
 »στας τῆς διανοίας κορυφᾶς ὡς θρησκείαν καὶ φιλοσο-
 »φίαν, αἵτινες ἔτυχον πάντοτε ἀκμάζουσαι κατὰ πά-

ΔΙΟΗΝΩΝ

»σας τὰς μεγάλας τῆς τέχνης ἐποχάς. Κατὰ τὰς περιό-
 »δους ταῦτα; ὁ μεγαλοφυῆς ἀνὴρ, ἀντὶ νὰ ψηλαφῇ
 »πρὸς εὐρεσίαν τοῦ δρόμου του, προβαίνει μετὰ βεβαί-
 »οτητα, οὐδ' ἔχει ἀνάγκη ν' ἀναζητῇ τὴν ὑπ' αὐτοῦ
 »ἀποτυπωμένην ἰδέαν· καθότι αὕτη ἐμφυσᾶται αὐτῷ
 »ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῶν συγχρόνων. Ἀντὶ νὰ παλαίη
 »ὁ ποιητὴς πρὸς τὸν αἰῶνά του, ἄγεται καὶ φέρεται
 »ὑπ' αὐτοῦ, ἡ δὲ ἐνοῦσα αὐτῷ δημιουργικὴ δύναμις
 »δεκαπλασιάζεται ὑπὸ τῆς γονιμότητος τῆς ἀτμο-
 »σφαίρας, ἐν ἣ ἀναπνέει. Ἀλλ' ἅμα τὸ θεῖον τοῦτο
 »πῦρ σβεσθῆ ἢ καλυφθῆ ὑπὸ αἰθάλης, εὐθὺς τὰ πάντα
 »μαραίνονται, πρὸ πάντων δὲ ἡ μεγαλοφυΐα καὶ ἡ τέ-
 »χνη. Ποία ἡ αἰτία τῆς ἐπὶ Περικλέους ἀκμῆς τῶν τε-
 »χνῶν ἐν Ἑλλάδι; Ὁ Φειδίας, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Ἴκτι-
 »νος εἶχον βεβαίως μεγαλοφυΐαν. Ἀλλὰ τίς ἐξεκό-
 »λαψε τὸ ὄν τοῦτο καὶ ἐπτέρωσε τὸν νεοσσόν; Εἰς
 »μόνον τὸν Φειδίαν περιορίζεται ἡ ἐρευνῆς πηγή·
 »τηροῦμεν ὅτι, καθ' ἣν ἀκριβῶς ἐποχὴν ἀνεζητεῖ τὸν
 »τύπον τῆς ὑπερτάτης φρονήσεως, ἥτοι τῆς Ἀθηνᾶς,
 »ἐσχετίζετο ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Περικλέους πρὸς τὸν φι-
 »λόσοφον Ἀναξαγόραν, ἥδη δὲ ἀνέτελλεν ἐν Ἀθήναις
 »τὸ φῶς τῆς φιλοσοφίας τοῦ πνεύματος, τὸ μεσουρα-
 »νήσαν ἀνέφελον διὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Σωκρά-
 »τους. Ἡ φιλοσοφία αὕτη, ἐπικούρους ἔχουσα τὴν
 »ἐλευθερίαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν ἐνέπνευσεν οὐ μόν-
 »ον τὸν Φειδίαν, ἀλλὰ καὶ ἅπασαν τὴν εὐδαίμονα
 »ἐκείνην τῆς ἑλληνικῆς τέχνης ἐποχὴν, ἥτις συναπέθα-
 »νε μετ' αὐτῆς.¹» Μετὰ ὁμοίαν ἐξέτασιν τῆς ἐν τῇ
 Δύσει ποιήσεως καὶ τέχνης ὁ συγγραφεὺς ἐπιθέτει τέ-
 λος εἰς τὸ βιβλίον του διὰ τοῦ ἐξῆς ἐπιλόγου: «Ἄν ὁ
 »ἀνωτέρω νόμος εἶναι ἀληθής, τοιοῦτον δὲ κηρύττουσιν

1. Ἐπιστήμη τοῦ Καλοῦ, τόμ. 6', σελ. 556.

ΔΕΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΙΩΝ

»αὐτὸν τὰ γεγονότα, ἀδύνατον εἶναι νὰ ὑπάρξῃ τέχνη,
 »ὅπου δὲν ὑπάρχει μέγα φρόνημα, ἐκδηλούμενον ἐν
 »τῇ καθ' ἡμέραν διαγωγῇ τῶν ἀτόμων. Ἐκαστος αἰῶν
 »παρέχει εἰς τοὺς ποιητὰς τὴν μὲν ἰδέαν διὰ τῶν πε-
 »ποιθήσεών του, τὴν δὲ ἐνδύουσαν αὐτὴν μορφήν διὰ
 »τῶν ἡθῶν· οἱ δὲ ποιηταὶ ἀναποδίδουσιν εἰς τὸν
 »αἰῶνα ὅσα ἔλαβον παρ' αὐτοῦ. Πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν
 »τοῦ τεχνίτου ἵσταται διηνεκὲς πρότυπον, ἐπόμενον
 »αὐτῷ πανταχοῦ, καθ' ὁδὸν, εἰς τὸ θέατρον, τὴν αἴ-
 »θουσαν χοροῦ καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Τὸ πρότυπον τοῦτο
 »εἶμεθα ἡμεῖς αὐτοί· ἡ δὲ διηνεκὴς αὕτη ὀπτα-
 »σία, παρακολουθοῦσα τὸν τεχνίτην εἰς τὸ σπουδα-
 »στήριον ἐπιβάλλεται αὐτῷ ἀναποδράστως. Ἄν ὁ τε-
 »χνίτης ὡς ἐλεύθερον καὶ λογικὸν ὄν εἶναι ὑπεύθυνος
 »διὰ τὰ ἔργα του, τὴν εὐθύνην ταύτην συμμεριζόμεθα
 »καὶ ἡμεῖς, οἱ τὰ πρότυπα παρέχοντες. Δικαίως λοιπὸν
 »καὶ ἔπειθ' ἀμερόμενοι γενναί, αἰκάλλιον ἡμῶν δια-
 »κρίνουσαι τὰ αἰτία καὶ τὰ ἀποτελέσματα, συγκατα-
 »δικάζουσι μετὰ τῶν κακοτέχνων ἔργων καὶ τὴν γε-
 »νέτειραν τούτων κοινωνίαν, ὡς θαυμάζουσαι τὰ καλὰ
 »ὀνομάζουσι μέγαν τὸν παραγαγόντα αὐτὰ αἰῶνα.»

Ἐν τῇ ἐπιθεωρήσει ταύτῃ τῶν ἐπιφανεστάτων περὶ
 τοῦ ἀσχολοῦντος ἡμᾶς ζητήματος γνωμοδοτήσεων
 παρατηρήσατε βεβαίως, Κύριοι, δύο τινά: α) ὅτι ἐν
 αὐταῖς τοιαύτῃ ἐπικρατεῖ ὁμόνοια ἰδεῶν καὶ πολλὰς
 σύμπτωσις φράσεων, ὥστε ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ
 τῶν χωρίων εὐκόλον ἦτο νὰ συνταχθῇ συμφωνία τις,
 οἷα ἡ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, β) ὅτι ἡ θεωρία
 περὶ ἀναγκαίας τινὸς πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ποιη-
 τοῦ κοινωνικῆς ἀτμοσφαίρας περιέχεται κατ' ἔννοιαν
 μὲν παρὰ πᾶσι τοῖς κριτικοῖς, παρ' Ἐγέλω δὲ καὶ
 Levenque, οὗς ὁ ἐπικριτὴς ἡμῶν ἐπεκαλέσθη μάρτυ-

ρας τοῦ ἐναντίου, οὐ μόνον κατ' ἔννοιαν, ἀλλὰ σχεδὸν κατὰ λέξιν. Οὐδ' ἦτο ἄλλως δυνατὸν, ἀφοῦ γράφοντες τὴν ἐκθεσιν ἡμῶν τοῦ δραματικοῦ ἀγῶνος, εἰχομεν πρὸ πάντων ὑπ' ὄψιν τὴν *Αἰσθητικὴν* τοῦ Ἐγέλου καὶ τοῦ *Levêque* τὴν *Καλλιλογία*, καὶ κατὰ τὰς θεωρίας τούτων ἐκρίναμεν ἂν δύναται ἢ ὄχι νὰ θρέψῃ ἢ σήμερον Ἑλλάς ἀξίους τοῦ ὀνόματος ποιητάς. Ὁ κ. Βλάχος ἦτο βεβαίως κύριος νὰ μεμφθῇ ἡμᾶς ὡς κακῶς ἐφαρμόσαντας τὰς θεωρίας ταύτας καὶ ἀγνοοῦντας τὰ ἐν Ἑλλάδι. Ἀντὶ τούτου ὁμῶς ἐπετέθη, οὐχὶ κατὰ τῆς οἴας δῆποτε ἐφαρμογῆς ἡμῶν, ἀλλὰ κατ' αὐτῆς τῆς θεωρίας τῆς ἀναγκείας ἐξαρτήσεως τοῦ ποιητοῦ ἐκ τῆς κυκλούσης αὐτὸν πραγματικότητος, ἣν ὀνομάζει ψευδῆ, ἀνυπόστατον, στριζομένην ἐν τῷ κενῷ, πρωτάκουστον καὶ ἐπαναστατικὴν, καὶ μάρτυρας τοῦ πρῶτου ἀκράτου ἀκράτου βέλει οὐ μόνον πάντα τοὺς κριτικούς μικροὺς καὶ μεγάλους, ἀλλ' ὀνομαστὶ τὸν Ἐγελον καὶ τὸν *Levêque*, ἦτοι αὐτοὺς ἐκείνους, παρ' ὧν τὴν ἀντεγράψαμεν ἡμεῖς σχεδὸν αὐτολεξεί. Τοῦ φαινομένου τούτου δὲν ἐπιχειροῦμεν τὴν ἐξήγησιν, τὴν δὲ ἐκτίμησιν ἀφίνομεν εἰς ἡμᾶς. Ἐν δὲ μόνον παρατηροῦμεν, ὅτι πρὸ αἰώνων διαφωνοῦσιν οἱ ἄνθρωποι περὶ τοῦ τολμήματος, ὅπερ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μέγιστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Καὶ ὁ μὲν Ὁράτιος ὀνομάζει ἀπαράμιλλον τολμητίαν τὸν πρῶτον παραδοθέντα ἐπὶ ἐλαφροῦς σανίδος εἰς τὴν ὄργην τοῦ ὠκεανοῦ· οἱ Γάλλοι θέλουσι τοιοῦτον τὸν ἀνελθόντα ἐπὶ φλεγούσης σφαίρας εἰς τὰ νέφη *Μογγολφίρον*· πολλοὶ ἱστορικοὶ ἀπονέμουσι τὸ ἄθλον τῆς τόλμης εἰς τὸν ὑπερπηδῆσαντα τὰς Ἄλπεις Ἀννίβιν, ἢ δὲ *Νέα Ἡμέρα* τολμηρότερον θέλει τὸν ὑπερβάτην τοῦ Αἴμου στρατηγὸν Γουρκαν. Με-

ταξὺ τούτων ἀπέχομεν ν' ἀποφανθῶμεν, ἀλλ' ὅπως δῆποτε νομίζομεν ὅτι ἕξοχος ὀφείλεται μεταξὺ τῶν τολμητιῶν θέσις καὶ εἰς τὸν ἐνώπιον πλήθοντος φιλογικου συλλόγου τολμῶντα νὰ ἐπικαλεσθῇ ὡς ὁμόφρονος αὐτῷ περὶ ὄρισμένου θέματος συγγραφεῖς πασιγνώστους, λέγοντας ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον.

Ἄλλ' ἂν ὅσα ἀνωτέρω παρεθέσαμεν δὲν ἤρκεσαν νὰ πείσωσι τὸν κ. Βλάχον ὅτι ὁ ποιητὴς εἶναι κάτοπτρον ἀντανακλῶν τὴν κύκλω πραγματικότητα καὶ ὀλοκλήρον τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ τὸν πνευματικὸν βίον· ἀναγκαῖον γέννημα τοῦ ποιητικῶς ὀριμᾶσαντος ἔθνους του καὶ οὐχὶ ἀερόλιθος δυνάμενος ὅπου δῆποτε νὰ καταπέσῃ· ἂν καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιμένῃ ἀκόμη πιστεύων ὅτι ἀπεθανατίσθη ὁ Σαιξπείρος ὡς ποιητὴς παρτὸς αἰῶνος οὐδεμίαν ἔχων ἐθνικότητα, καὶ οὐχὶ ὡς ὁ πρῶτος τῆς Ἀγγλίας, ζώσης ὀλοκλήρου ἐντὸς τῶν δραμάτων του, σπεύδομεν τότε νὰ προσκαλέσωμεν χάριν αὐτοῦ ἕνα τελευταῖον μάρτυρα, πρὸ τοῦ ὁποίου ἐλπίζομεν ὅτι θέλει κλίνει τέλος πάντων ταπεινῶς καὶ εὐσεβάστως τὴν κεφαλὴν. Ὁ μάρτυς οὗτος ἀποφαίνεται ὡς ἀκολούθως: «Τὸν ποιητὴν γεννᾷ » τὸ ἔθνος του καθ' ὑπερτάτην πλήρωσιν τοῦ νόμου » τῆς γεννήσεως καὶ τῆς φθορᾶς· τὸν ποιητὴν ζωογονεῖ αὐτὸς τῆς ἐποχῆς του ὁ πνευματικὸς βίος. Αἱ » ποιήσεις του εἶναι κάτοπτρον, ἐν ᾧ ἀντανακλᾶται » πιστῶς ὁ κύκλω κόσμος· κιβωτὸς ἐγκλείουσα ὀλοκλήρον τῆς ἐθνικῆς ἐκείνης περιόδου τὸν ἐθνικὸν » βίον, τὰς θερησκευτικὰς ἰδέας, τὰς ἱστορικὰς περι- » πειτείας, τοὺς πόθους καὶ τὰς ἐλπίδας τῆς, τὰς ἀρε- » τὰς καὶ τὰ ἐλαττώματα αὐτῆς. Ὁ Σαιξπείρος ἀνε- » βίωσε μὲ θαλερώτερον στέμμα, διότι ἡ Ἀγγλία ὀ- » λολκλήρος ἔζη ἐντὸς τῶν δραμάτων του καὶ αὐτὸς

»συνέζη μετὰ τῆς Ἀγγλίας.» Θέλετε δὲ ἤδη νὰ μάθετε τίς εἶναι ὁ μάρτυς οὗτος, ὁ οὕτω πανηγυρικῶς ἀσπαζόμενος τὴν τοσοῦτον ἐν τῇ ἐκθέσει ἡμῶν ἀπαρέσασαν τῷ κ. Ἀγγέλω Βλάχῳ θεωρίαν περὶ ποιητῶν γεννημάτων τῆς κοινωνίας καὶ κατόπτρων τῆς ἐποχῆς των; Οὗτος εἶναι αὐτὸς ὁ κ. Ἀγγελος Βλάχος ἐν τῇ δευτέρᾳ σελίδι τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ἣν ἔγραψεν ἐν ἔτει 1866 ἐν Ἀθήναις, ἔχων πιθανῶς ἐνώπιόν του βιβλία, ἐνῶ ἡ τελευταία αὐτοῦ περὶ νεοελληνικῆς ποιήσεως διατριβὴ φαίνεται γραφεῖσα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀφοῦ ἔκαυσεν ὁ Ὀμάρ τὴν βιβλιοθήκην

Ἄλλ' οὐδ' εἰς τὰ ἐπίθετα καρκευτοῦ εὐφυολογίας, αὐτάρκου, κενολόγου καὶ ἐπαναστάτου κατὰ τῶν ἀναλλοιώτων νόμων τῆς ἐπιστήμης ἠρκέσθη καθ' ἡμῶν ὁ συγγραφεὺς τῆς διατριβῆς ταύτης, ἀλλὰ θέλων ἔτι σαφέστερον νὰ διατυπώσῃ τὴν ἀδικίαν αὐτοῦ, ἐπιτόλμησε νὰ καταφύγῃ κἀκεῖνος εἰς εὐφυολογίαν, τὴν ἐξῆς: «Οὐδεὶς ποτε κριτικὸς ἐφάρτάσθη ὅτι γεννῶνται οἱ ποιηταὶ ὡς οἱ ἀμυγδαλαὶ εἰς τοὺς καστανεῶνας μετὰ τὰς βροχὰς τοῦ φθινοπώρου.» Κατὰ παράδοξον ὅμως σύμπτωσιν ἡ εὐφυολογία αὕτη, δι' ἧς ἐσκόπευεν ὁ ἐπικριτὴς ἡμῶν νὰ καταστήσῃ καταφανὲς τὸ μέγεθος τῆς ἡμετέρας ἀπάτης, ἔτυχεν οὔσα, ἐν πληρεστάτῃ βεβαίῳ ἀγνοίᾳ του, ἡ μόνη ἐν τῇ μακρᾷ αὐτοῦ διατριβῇ σύμφωνος πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπιστήμην φράσις. Παραλείποντες τὰ τοῦ Schelling, ἀπαιτουῦντος παρὰ τοῦ κριτικοῦ νὰ ἐξετάζῃ τὰ προϊόντα τῆς διανοίας ὡς ὁ βοτανικὸς τὰ τῆς φύσεως, καὶ τὰ παρ' Ἐγγέλω περὶ τῶν Ἰνδικῶν ἐπῶν, ἅτινα θεωρεῖ «πνευματικὰ τοῦ ἐδάφους φυκὰ», ἀρκουῦντα πρὸς ἀπόδειξιν τούτου νομίζομεν τὰ κατωτέρω τοῦ Taine: «Ἡ

καλλιλογία, ἀκολουθοῦσα τὴν γενικὴν τάσιν τοῦ αἰῶνος, προσπαθοῦντος νὰ προσεγγίσῃ τὰς ἠθικὰς ἐπιστήμας πρὸς τὰς φυσικὰς, κατέστη εἶδος τι βοτανικῆς ἐφηρμοσμένης εἰς τὰ προϊόντα τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς. Ἡ συνεπάγουσα τὴν ἐλάστησιν τοῦ δεινὸς ἡ δεινὸς φυτοῦ κλιματικὴ ζώνη, οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἡ ἐπικράτησις ἰδιαιτέρων τινῶν περιστάσεων θερμότητος καὶ ὑγρασίας, κατὰ πάντα ἀνάλογος πρὸς τὴν περιγραφείσαν ὑφ' ἡμῶν ἀνωτέρω ὑπὸ τὸ ὄνομα γενικῆς καταστάσεως τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ἠθῶν. Ὡς λοιπὸν ἐξετάζομεν τὴν φυσικὴν ἀτμοσφαῖραν πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀραβοσίτου, τῆς βρώμης ἢ τῆς ἀλόης, οὕτω πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν καὶ τὴν ἠθικὴν, ἵνα κατανοήσωμεν τὴν γέννησιν οἷας δῆποτε ποιήσεως ἢ τέχνης.»¹ Ἄν τοὺς ἀμυγδαλαὶ ἀντικαταστήσωμεν διὰ τοῦ ἀραβοσίτου, ἐν τῇ ἀνωτέρω ἀνακρίσει, ἀντὶ τῆς ἀντολεξείας αὐτολεξείας ἢ παρομοίωσις, ἣν ὁ ἐπικριτὴς ἡμῶν παρέθεσεν ὡς παράδειγμα ἄκρας ἀτοπίας. Τὴν δὲ γνώμην ταύτην, εἴτε ὀρθὴν εἴτε ἐσφαλμένην, τοῦ γάλλου τεχνοκρίτου συμμερίζεται κραταιὰ καὶ ἀκμάζουσα ἐν τῇ Δύσει φιλοσοφικὴ σχολὴ, ἡ εἰς τὰς φάλαγγας αὐτῆς ἀριθμοῦσα τὸν Stuart Mill, τὸν Spencer, τὸν Bagehoot, τὸν Kirchman, τὸν Littré καὶ πάντα ἄλλον ὀπαδὸν τῆς ἐμπειρικῆς μεθόδου. Πρὸς τοὺς φιλοσόφους τούτους εἶναι βεβαίως κύριος νὰ κηρύξῃ πόλεμον ὁ κ. Βλάχος· ἀλλὰ νὰ ἐπιρρίπτῃ εἰς ἐμὲ τῶν ἰδεῶν τούτων τὴν εὐθύνην, λέγων ὅτι οὐδεὶς ποτε πρὸ ἐμοῦ ἐφάρτάσθη πράγματα ἐγγεγραμμένα πρὸ εἰκοσαετίας εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ἐπιστήμης, τοῦτο τὸ νομίζομεν μεγάλην ἀδικίαν. Εἶναι περίπου τὸ αὐτὸ ὡς εἰ ἔλεγον ἐγὼ ὅτι πάντα τὰ σώ-

1. Φιλοσοφ. τῆς Τέχνης, σελ. 16.

ΔΙΚΑΙΟΔΗΜΙΑ

ΔΟΗΝΟΝ

ματα ὑπκκούουσιν εἰς τὸν νόμον τῆς πηχοσμίου ἔλ-
ξεως, ὁ δὲ κ. Βλάχος, ἄλλην ἔχων περὶ τούτου γνώ-
μην, ἤλεγχε τὴν ἰδικήν μου καὶ οὐχὶ τοῦ Νεύτωνος
τὴν ἀστρονομικὴν ἀτοπίαν.

Πλὴν τῶν μαρτυριῶν ἢ μᾶλλον τῶν ὀνομάτων μαρ-
τύρων, ὧν ἐξετιμῆσατε ἀνωτέρω τὴν συμφωνίαν πρὸς
τὰς ἐπαγγελίας τοῦ ἡμετέρου ἐπικριτοῦ, οὗτος παρα-
θέτει ὡς ἰσχυράν ὑπὲρ τῆς θεωρίας του ἀπόδειξιν καὶ
τοῦτο, ὅτι «ὁ μὲν ποιητικώτατος ἐν Γαλλίᾳ αἰὼν τοῦ
»Λουδοβίκου ἰδ', ἕνα μόνον παρήγαγε ποιητὴν, τὸν
»Μολιέρου· ὁ δὲ Δάντης ἐγεννήθη ἐν βδελυρᾷ καὶ ὁ
»Μίλτων ἐν πεζοτάτῃ κοινωσίᾳ.» Ἐκ τῆς ῥήσεως
ταύτης πολλὰ γεννῶνται τὰ ἄπορα. Καὶ πρῶτον μὲν
παρατηροῦμεν ὅτι, ἀφοῦ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἔ-
παυσεν ὁ μεταξὺ ῥωμαντικῶν καὶ κλασικῶν ἄγριος
πόλεμος, ἡσύχασαν τὰ πάθη καὶ ἀπατήθησαν εἰς α-
βῶς εἰς τὸ αὐτὸ Πάνθεον τῶν ἄριστων καὶ μακρῶν
αἰῶνος καὶ πάσης σχολῆς, ὁ κ. Βλάχος θέλει ἤδη ν'
ἀναστήσει τὰς ἐσκωριασμένας τοῦ ῥωμαντισμοῦ λαι-
μητόμους, ἵνα ἀποκόψῃ ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ποιητῶν
πάντας τοὺς συγχρόνους τοῦ Μολιέρου, τὸν Λαφον-
ταῖνον, τὸν ὀνομασθέντα ἀμίμητον, τὸν γλυκὺν Ῥακί-
ναν καὶ τὸν Κορνῆλιον, εἰς οὗ τὸ ὄνομα προσκολλᾶται
πάντοτε, εἴτε δικαίως εἴτε ἀδίκως, τὸ ἐπίθετον με-
γάλου. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἐν τῇ ἐξάψει τῆς ἐριδος πολλὰ
ἐγράφθησαν παρατράγωδα περὶ Ῥακίνα καὶ Σαιζπερίου·
ἀλλὰ σήμερον, ὅτε ἐσφραγίσθη ἡ εἰρήνη καὶ παρεδό-
θησαν εἰς αἰώνιον λήθην αἱ ἑκατέρωθεν ἐκφυγοῦσαι
βλασφημίαι καὶ ὑπερβολαί, τόπος πρὸς ἀνέγερσιν εἴτε
κλασικῆς εἴτε ῥωμαντικῆς λαιμητόμου πολὺ καταλ-
ληλότερος τῆς αἰθούσης φιλολογικοῦ συλλόγου, ἤθε-
λεν εἶναι ἄγριόν τι δάσος ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀσχαντί,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ἢ οἷον δῆποτε ἄλλο ὄρος πλὴν τοῦ Παρνασσοῦ.¹ Τὸ
δὲ δεύτερον ἐπιχείρημα, ἡ γέννησις δηλ. τοῦ Δάντου ἐν
βδελυρᾷ καὶ τοῦ Μίλτωνος ἐν πεζοτάτῃ κοινωσίᾳ, πε-
ριάγει ἡμᾶς εἰς μεγίστην ἀληθῶς ἀμηχανίαν· διότι ἂν
συνηγορῇ ὅπως δῆποτε ὑπὲρ τῆς σημερινῆς θεωρίας τοῦ
κ. Βλάχου, ἐκλαμβάνοντος ὡς ἄρθρον πίστεως τὸ
«Μῆτιν ἄειδε Θεά», ἀντιμάχεται ἀφ' ἑτέρου προφα-
νῶς πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν αὐτοῦ πίστιν, καθ' ἣν θέ-
λει τοὺς ποιητὰς ἀναγκαῖα γεννήματα τῆς ἐποχῆς
των, καὶ συμμεριζομένους πᾶσαν αὐτῆς ἀρετὴν καὶ κα-
κίαν, πεζότητα καὶ βδελυρίαν. Ἐκ τούτου οὐδ' ἡμεῖς
γνωρίζομεν εἰς τίνα ν' ἀπαντήσωμεν, τὸν ὀπαδὸν τῶν
ἐμφύτων ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος ἢ τὸν τῆς μοιραίας πε-
ριφορᾶς τῶν σήμερον ἐμπειρικῶν; Μέχρις οὗ λοιπὸν
λάβῃ καιρὸν νὰ ἐκλέξῃ, κάλλιον ἡμῖν φαίνεται νὰ ἐ-
πισημάνωμεν τὸ ἴδιον ἄριστον αὐτὸ καθ' ἑαυτό.

ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἐζήσεν ὁ Δάντης ἦτο ὄντως βδε-
λυρὰ, ἀλλὰ καὶ τῇ ποιήσει προσφορωτάτη. Οὐδεμία
δὲ περιέχεται ἐν τούτοις ἀντίφασις. Τὸ πάνθεον καὶ
τὸ πανδαιμόνιον εἶναι ἐξίσου ποιητικὰ καὶ ἰσομήκη τοῦ
Ἀρχαγγέλου καὶ τοῦ ἀντάρτου δαίμονος τὰ πτερά.
Κατὰ τὸν Βουτερβέκιον «τὸ μέγιστον κακούργημα δύ-
»νεται νὰ ᾔηται ὑπὸ καλλιλογικὴν ἔποψιν ποιητικώτερον
»τῆς ἀρετῆς. Ἡ τέχνη εἶναι Πρωτεὺς λαμβάνουσα πᾶν
»σχῆμα καὶ ἱκανὴ νὰ περικοσμήσῃ ποιητικῶς τὸ ἀγα-
»θὸν καὶ τὸ κακὸν, τὸ κάλλος καὶ τὴν δυσμορφίαν, τὰ
»εὐγενέστατα καὶ τὰ αἰσχίστα αἰσθήματα τῆς καρ-
»δίας. Ὅσῳ δὲ μείζονες εἶναι αἱ ἀντιθέσεις, τόσῳ σφο-

1. Καὶ κατ' αὐτὴν ὁμως τὴν ἀκμὴν τῆς ἐριδος δὲν ἔ-
λειψαν οἱ ἐντόνως διαμαρτυρηθέντες κατὰ τῶν τοιοῦτων ἀ-
νοησιῶν, πρῶτοι δὲ ὁ Βύρων καὶ ὁ Ἄϊνε.

»δρότερος ἀποβαίνει τῆς φαντασίας ὁ σαλος.» Ἦν ἀρχὴν ταύτην ἐφραμόζοντες εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ Δάντου, οὐδεμίαν γνωρίζομεν ἐποχὴν παρέχουσαν τῷ ποιητῇ μείζονα ἀντίθεσιν τῆς ἐπικρατούσης μεταξὺ τοῦ ὑπερακμάζοντος θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς διαγωγῆς τῶν τότε Ἰταλῶν. Πάντες ἐπίστευον εἰς ὑπέρτατον δικαστὴν τιμωρὸν τῶν ἀνομημάτων, συγχρόνως ὅμως τοιαύτη ἦτο ἐξαψὶς τῶν παθῶν καὶ οὕτως ἀκαταμάχητος ἡ δίψα ἐξουσίας, ἐκδικήσεως, χρυσοῦ ἢ γυναικὸς, ὥστε συνέτριβε τὸν βαρὺν τῆς πίστεως χαλινόν. Ὁ στίχος τοῦ Εὐριπίδου «θυμὸς κρείσσων ἐμῶν «βουλευμάτων», φαίνεται προφητικὴ εἰκὼν τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τῆς τότε Ἰταλίας. Ἡ σφοδρότης τοῦ πάθους, ἐξουδετεροῦσα τὴν ἐλευθέραν αἴρεσιν, ἐπαιξε οἶον περίπου πρόσωπον ἢ εἰμαρμένη ἐν τῇ τραγωδίᾳ τῶν ἀρχαίων. Τῆς Φραγκοκρατίας ὅμως ἐπέφερε τὰ χεῖλη εἰς τὸν ἐραστὴν ἦτο ἀχρὸς, ἐκεῖνος δὲ ἔτρεμεν ὄλος, καὶ ἀμφοτέρω ἐῖχον παρούσαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν φοβερὰν ὄπτασίαν τιμωροῦ πυρὸς ἀφεύκτου καὶ ἀτελευτήτου· ἀλλ' ἐν φίλημα ἐφαίνετο αὐτοῖς ἀντάξιον αἰωνιότητος βρασάνων. Καὶ διὰ τοῦτο ἴσως ἤχησε τὸ φίλημα ἐκεῖνο ποιητικώτερον παντὸς ἄλλου ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀνθρώπων. Τοιοῦτοί τινες ἦσαν οἱ τότε κάτοικοι τῆς χερσονήσου, κατ' οὐδὲν ὁμοιοὶ πρὸς τοὺς μετὰ δύο αἰῶνας παραδοθέντας ἐν ἀταραξίᾳ καὶ γαλήνῃ ψυχῆς εἰς πᾶσαν ἀκολασίαν ἐπικουρείους, ἀλλὰ πιστεύοντες καὶ τρέμοντες τὴν θεῖαν δίκην. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἡ πυρέσσουσα φαντασία παρίστα αὐτοῖς τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἐπιγείου πόθου περιβεβλημένον θέλγητρα οὕτως ἀκαταμάχητα, ὥστε χάριν αὐ-

1. Παρὰ Ῥιχτέρφ, προμν. πον. τόμ. 6', σελ. 56.

τοῦ ἐθυσίαζον ἀδιστακτικῶς καὶ παρούσαν καὶ μέλλουσαν ζωὴν. Ἐν δὲ Τυρρηνίᾳ ὁ πυρετὸς οὗτος εἶχε κορυφωθῆ. Ἀρχοντες καὶ λαὸς, ἱεράρχαι καὶ ὀπλαρχηγοί, διαιρεθέντες εἰς δύο ἀντίθετα στρατόπεδα, εἰς μαύρους καὶ λευκοὺς, διέπραττον τὰ αἰσχίστα κατ' ἀλλήλων καὶ τῆς πατρίδος, παλαίοντες διὰ προδοσίας καὶ δηλητηρίου, προσκαλοῦντες ξένους κατὰ τῶν ὀμοφύλων, δημεύοντες, λεηλατοῦντες, ἀνάπτοντες πυρὰς καὶ ἐγείροντες ἀγχόνας. Ὅτε ὅμως μετὰ τὰ τοιαῦτα ἔργα τῆς ἡμέρας ἐπήρχετο ἡ μόνωσις τῆς νυκτὸς, κακὰ τότε ὄνειρα ἐτάραττον τὸν ὕπνον τῶν κακούργων, ἢ μᾶλλον τῶν μαινομένων ἐκείνων, ποταμοὶ πυρὸς, παγεραὶ περιπτύξεις δράκόντων, χιτῶνες πεπυραμένοι σιδήρου, λουτρά ζέοντος ἐλαίου καὶ φρικαλέοι δαίμονες ἐπισειόντες ὡς μάστιγας ὄφεις φαρμακεροὺς. Τὰ ὄνειρα τὰ κείνη τῆς φαντασίας ὁ Δάντης συνήρμοσεν ἐξ αὐτῶν τὴν «Κόλασιν» του. Ἡ δὲ εἰκὼν ἦτο οὕτως ἀκριβῆς καὶ σύμφωνος πρὸς τὰς ἐπιφοιτώσας τότε εἰς πᾶν ἐν Φλωρεντίᾳ προσκεφάλαιον νυκτερινὰς ὄπτασίας, ὥστε ὁ πολὺς ὄχλος τῆς Ἰταλίας (la grossa gente) ἐπίστευεν ὅτι τῷ ὄντι ἐπεσκέφη τὰ Τάρταρα ὁ ποιητὴς καὶ ἐκ τῶν ἐκεῖ φλογῶν ἐκοκκίνισαν τοῦ φύσει ἐρυθροῦ αὐτοῦ πώγωνος αἱ τρίχες.¹ Τὸ ποίημα τοῦ Δάντου οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ ἡ τιμωρὸς συνειδησις τῆς τότε εἰς κομματικὸν βόρβορον καὶ ἀδελφικὸν αἷμα κυλιομένης Ἰταλίας.

Ἄλλ' ἐν τοῖς ἀνωτέρω, παρασυρθέντες ἐκ τοῦ ἔρωτος ἡμῶν καὶ τῆς παιδιόθεν μελέτης τοῦ πολυπαθεστάτου ἐν Ἑλλάδι Δάντου, παρεξεστράπημεν νὰ ἐξετά-

1. Βλ. Βίοον Δάντου ὑπὸ τοῦ Giudici, σελ. 52. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἕτερα ἰσχυρὰ γνώμη, καθ' ἣν ἡ «Θεῖα Κομψία» ἐδημοσιεύθη μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ.

σωμεν αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος, λησμονήσαντες πρὸς στιγμήν ὅτι ἐν Ἑλλάδι τοιαύτη ἔρευνα εἶναι ἄσκοπος καὶ οὐδένα δύναται νὰ πείσῃ. Θέτοντες λοιπὸν καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς πεπονημένης ἡμῶν βράχως τὸ βαρὺ σάγμα τῆς δι' ὀνομάτων θεολογικῆς συζητήσεως, παρατηροῦμεν τῷ ἡμετέρῳ ἐπικριτῇ ὅτι, ἀναζητῶν παράδειγμα ποιητοῦ ἀσκέτου πρὸς τὴν ἐποχὴν του, οὐδὲν ἠδύνατο νὰ παραθέσῃ ἀτυχέστερον ἢ τὸν Δάντην, καὶ τοῦτο διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: α) ὅτι σώζεται ἐπιστολὴ αὐτοῦ τοῦ Δάντου γράφοντος πρὸς τὸν Σκάλαν, ὅτι τὰ πρότυπα τῶν ἐν τῇ Κολάσει καταδίκων, παρέσχον αὐτῷ οἱ ἄνθρωποι μεθ' ὧν συνέζη· β) ὅτι ὁ Ἑγελος θεωρεῖ καὶ ὀνομάζει τὸν Δάντην ἀνδριαντοποιὸν τῶν συγχρόνων καὶ ὄργανον τοῦ αἰῶνός του· αἱ δὲ σελίδες τὰς ὁποίας ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Ἰταλὸν ποιητὴν θεωροῦνται παρὰ πάντας ὡς τὸ ἀριστοῦργημα τῆς ἐγγελείου κριτικῆς· γ) ὅτι ὁ Schelling ἐν τῇ μὲνογραφίᾳ αὐτοῦ «*Ο Δάντης ὑπὸ φιλοσοφίᾳ*» ἐποψεν» εἰς τὸ αὐτὸ καταλήγει συμπέρασμα· δ) ὅτι ὁ Οὐγος Φόσκολος ἐν τῷ ἐκφωνηθέντι ἐν Λονδίῳ πολυκρότῳ παραλληλισμῷ τοῦ Πετράρχου πρὸς τὸν Δάντην, ἐκείνῳ μὲν θέλει διερμηνέει τῆς ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ ἐμφύτου μελαγχολίας, τὸν δὲ Δάντην πιστὸν ζωγράφον τῶν ἡθῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ ἱεροφάντην τῆς πατρίδος·² ε) ὅτι ὁ Λανδίνος, ὁ Τιραβύσκης, ὁ Δενίνας, ὁ Γιούδικης, ὁ Κόντης, ὁ Ὁσανάν καὶ οἱ ἐπιφανέστατοι βιογράφοι καὶ ὑπομνηματισταὶ παριστῶσι τὸν Δάντην ὡς φατριάζοντα Γιβελίνον, μεγαλόψυ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΚΙΜΑ

χον μὲν καὶ σχετικῶς ἐνάρετον, ἀλλὰ συμμεριζόμενον τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ πάθη τοῦ κόμματος, ὑπὲρ οὗ ἠγωνίσθη καὶ ἐθυσιάσθη. Ἡ *Θεία Κωμωδία* θαυμάζεται οὐ μόνον ὡς ἐποποιεῖα μοναδική, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀθάνατος πολιτικὸς λίβελλος, ἐγκολάπτων ἀνεξάλειπτον στίγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς προδοῦσης εἰς τὸν ξένον τὴν Ἰταλίαν φατρίας, ἧς τοὺς ἀρχηγούς δεσμεύσας ὁ ποιητὴς δι' ἀλύσου ἐχιθῶν εἰς τὸν βαθύτατον λάκκον τῆς ἀβύσσου, παραδίδει γυμνοὺς καὶ ῥιγοῦντας εἰς τὰ ἐμπτύσματα τῶν ἔπειτα γενεῶν.

Περὶ δὲ τοῦ Μίλτωνος ὀλίγιστα λέγομεν ἐνταῦθα· καθότι τὸ παράδοξον τοῦ ἰσχυρισμοῦ παρέσυρεν ἡμᾶς νὰ πραγματευθῶμεν τὰ κατὰ τὸν Ἀγγλὸν ποιητὴν ἐν τοιαύτῃ ἐκτάσει, ὥστε προέκυψεν πολυσέλιδος μονογραφία, δυσανάλογος πρὸς τὰ ὄρια τῆς παρούσης μελέτης. Ἐπιπλέον ἡμῶν ἐπιβλέπωμεν προσεχῶς ταύτην εἰς τὴν ἡμετέραν εὐμενῆ κρίσιν, περιοριζόμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἂν ἡ τότε πουριτανικὴ κοινωνία, ἡ ἰδανικὸν ἔχουσα μόνον τὸ καθῆκον, ὑποτεθῆ ἐκ τούτου πεζῆ, ἡ πεζότης αὐτὴ ἀντανακλᾶται ἀνελλιπῆς ἐν τῷ ἄσματι τοῦ σημαιοφόρου αὐτῆς Ἰωάννου Μίλτωνος, τοῦ συγχωνεύσαντος καὶ χύσαντος εἰς ἐπικὸν τύπον τὰς ἰδέας καὶ τοὺς πόθους τῆς ἐπομένης αὐτῷ ἀπειραρίθμου στρατιᾶς. Οὕτω τοῦλάχιστον θέλει ὁ Ἑγελος, ὅστις τὸ μιλτώνειον ἔπος θεωρεῖ δοχεῖον πάσης τότε κυκλοφορούσης ἐν Ἀγγλίᾳ ἠθικῆς ἰδέας, καὶ ἔνεκα τῆς ἐκ τούτου ἀναποφεύκτου πεζότητος τὸ ὀνομάζει ὄψιμον *ἐξάνθημα*, κατατάσσων αὐτὸ εἰς βαθμίδα πολὺ κατωτέραν τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Δάντου, ἀντιπροσώπων ἐποχῆς ποιητικωτέρας.¹ Τὴν

1. Ποιητικῆς τόμ. α', σελ. 233.

2 Ἡ διατριβὴ τοῦ Φόσκολου εὐρίσκεται προτεταγμένη ἰταλιστῇ τῆς διδοτείου ἐκδόσεως τῶν ποιήσεων τοῦ Πετράρχου.

4. Αἰσθητ. τόμ. δ', σελ. 384.

αὐτὴν μομφὴν ἐπιρρίπτει κατὰ τοῦ Ἄγγλου ἀοιδοῦ
 ὁ Ῥίχτερ, καίτοι θαυμάζων παρ' αὐτῷ τὸν ὄντως
 ἀπαράμιλλον χαρακτῆρα τοῦ ἀποστάτου ἀγγέλου.¹
 Τὸ αὐτὸ ἐλάττωμα ἐπεχείρησαν, οὐχὶ ν' ἀρνηθῶ-
 σιν, ἀλλὰ νὰ δικαιολογήσωσιν οἱ γάλλοι μεταφρα-
 σταὶ Σατωβριάνδος καὶ Δελίλλος, καὶ ἐκ τούτου ὤρ-
 μήθη ὁ Λόρδος Chsterfield, παραγνωρίζων τὰς ἀ-
 ναντιρρήτους τοῦ ποιήματος καλλονάς, νὰ τοξεύσῃ τὰ
 πασίγνωστα καὶ δριμύτατα ἐκείνα σκώμματα κατὰ
 τοῦ βασιλοκτόνου ἀοιδοῦ. Τὸ αὐτὸ θέμα ἐπραγματεύ-
 θη ὁ Macaulay ἐν εἰδικῇ μονογραφίᾳ· ἐσχάτως δὲ
 ὁ Taine ἐστρήχθη εἰς τὴν κατ' ἀνάγκην πουριτανι-
 κὴν πεζότητα τοῦ Μίλτωνος, ἣν κατέδειξε διὰ πολυ-
 σελίδου ἀναλύσεως, ἵνα ἐξωθήσῃ εἰς τὰς ἐσχάτας ὑ-
 περβολὰς τὴν ἄλλως ἔρθην θεωρίαν τῆς ἀναγκαίας
 σχέσεως τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν κοινότητα, ἄπὸ τῆς
 ἀμανίτου πρὸς τὴν ὑγρασίαν. Ἄλλ' ὁ κ. Βλάχος θε-
 λει τὴν θεωρίαν ταύτην πρωτότυπον ἰδικὴν μου, τὸν
 Δάντην καὶ τὸν Μίλτωνα ἀσχέτους πρὸς τοὺς διε-
 φθαρμένους Γιβελίνους καὶ τοὺς πεζοὺς καθαριστὰς,
 καὶ ἀνάξια ἀναγνώσεως ὅσα περὶ τούτων ἔγραψαν ἐ-
 σχάτως οἱ κριτικοί. Γεννηθήτω τὸ θέλημα αὐτοῦ· ἀλλὰ
 καὶ εἰς ἡμᾶς ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐκδιώξωμεν τὴν ἰδέαν
 Ἐπιμενίδου κοιμηθέντος ἐπὶ ἡμισυν αἰῶνα ἐντὸς ἡσύχου
 σπηλαίου, μακρὰν ἀπὸ παντὸς θορύβου συγχρόνου ἐπι-
 στήμης, καὶ ἐκεῖθεν χρησιμοδοτοῦντος περὶ τῶν ζητη-
 μάτων τῆς ἡμέρας, πρὶν ἔτι ἀποτινάξῃ τὸν ὕπνον ἐκ
 τῶν βλεφάρων.

Μεταδιδόντες εἰς ἄλλου ζητήματος τὴν ἐξέτασιν

1. Εἰσαγ. εἰς τὴν Αἰσθητ. Παράγρ. 20 καὶ 66.
2. Ἱστορ. τῆς Ἀγγλ. Φιλολογίας, σελ. 222—517.

πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὄντως πονηρὸς δαίμων
 ἐδίωκεν ἡμᾶς κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς δυστυχοῦς ἐκεί-
 νης ἐκθέσεως τοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος· καθότι καίτοι
 συμβουλευόμενοι ἀκαμάτως παντοίους συγγραφεῖς, ἐκ
 φόβου μὴ φύγῃ ἡμᾶς οἷα δήποτε τις πρωτοτυπία,
 οὐδὲν ἄλλο ἐν τούτοις κατωρθώσαμεν κατὰ τὸν ἐπικρι-
 τὴν ἡμῶν νὰ ἐκστομίσωμεν, εἰμὴ μόνον πράγματα
 παράδοξα, πρωτάκουστα καὶ ἐπαναστατικά. Μεταξὺ
 δὲ τῶν ἄλλων, ὅτι ὁ καθ' ἡμᾶς αἰὼν μαστιζεται ὑπὸ
 πνευματικῆς τινος ἀνησυχίας, ἐξ ἧς καθ' ἑκάστην κα-
 τεδαφίζει καὶ ἀνεγείρει παντοῖα φιλοσοφικὰ οἰκοδομή-
 ματα, τὴν δὲ ποίησιν τῆς Δύσεως, πιστὴν τοῦ πνευ-
 ματικοῦ τούτου σάλου ἠχώ, χαρακτηρίζει ἢ οὕτω λε-
 γομένη νόσος τοῦ αἰῶνος, ἧτοι ἡ ἔλλειψις καὶ δίψα
 πίστεως καὶ ἰδανικοῦ. Κατὰ τῶν πρωτακούστων τού-
 τω θεωρηματικῶν ἀποστόλων ὁ κ. Βλάχος ἀνακράζει·
 «Ἄν βλέπω τὸν βασανίζοντα τὰ ἄλλα ἔθνη πνευματι-
 »κὸν σάλον, δὲν ἐννοῶ πῶς ἐκ νόσου οἷας δήποτε δύ-
 »ται νὰ προκύψῃ ποίησις ἀξία λόγου, οὐδ' ἤκουσά
 »ποτε ὡς νόσον τὴν δίψαν καὶ ἔλλειψιν ἰδανικοῦ.»
 Δὲν ἐνθυμούμεθα ἐνώπιον τίνος σοφιστοῦ, ἀρνούμενου
 τὴν ὑπαρξιν τῆς κινήσεως, ὁ μετ' αὐτοῦ συζητῶν ἀντὶ
 πάσης ἄλλης ἀπαντήσεως ἤρχισε νὰ περιπατῇ. Πρὸ
 τοῦ ἰσχυριζομένου ὅτι οὐδέποτε ἤκουσε σύγχρονον ποίη-
 σιν εἰκονίζουσιν τὴν δίψαν καὶ ἔλλειψιν πίστεως καὶ
 ἰδανικοῦ, ἢ μόνη κατάλληλος ἀπάντησις φαίνεται ἡμῖν
 ν' ἀρχίσῃ τις ν' ἀναγινώσκῃ. Ἀνοίγοντες τὸν πρόχει-
 ρον τυχόντα Μυσσέτον εὐρίσκομεν ἐν ἀρχῇ τοῦ *Po.lla*
 τοῦ ἀκολουθίου στίχους: «Χριστέ μου δὲν εἶμαι ἐξ
 »ἐκείνων, οἵτινες προσέρχονται μετὰ τρόμου νὰ γο-
 »νατίσωσιν ὑπὸ τοῦ θόλου τοῦ ναοῦ, οὐδὲ τοὺς κα-
 »θημαγμένους πόδας σου ἀσπάζομαι τύπτων τὸ στῆ-

»θος. Ἐγεννήθην φεῦ! ἀργά εἰς γέροντα κόσμον, ἀ-
 »πομαθόντα νὰ ἐλπίζῃ καὶ νὰ φοβῆται. Ἡ δόξα σου
 »ἀπέθανε, Χριστέ! οἱ ἥλοι τοῦ Γολγοθᾶ μόλις σὲ ὑπο-
 »στηρίζουσι καὶ τὸ σῶμά σου πίπτει εἰς θρύμματα ἐπὶ
 »τοῦ μαύρου σταυροῦ. Ἀλλὰ καὶ οὕτως, ἄφες τὸ ἀπιστό-
 »τερον τέκνον τοῦ ἀπίστου τούτου αἰῶνος ν' ἀσπασθῇ
 »τὴν κόνιν ταύτην καὶ νὰ θρηνήσῃ ἐπὶ τὴν γῆν, ἥτις
 »ἔζη ἐκ τοῦ θανάτου σου καὶ θέλει ἀποθάνει ἄνευ σοῦ.
 »Τίς πλέον θέλει ἐμφυσήσῃ εἰς αὐτὴν πνεῦμα ζωῆς;
 »Πρὸς ἀνακαίνισιν τῆς γῆς ταύτης ἔχουσες τὸ καθα-
 »ρώτερόν σου αἷμα. Χριστέ ὅ,τι σὺ ἔκαμες τίς ἄλλος
 »θὰ τὸ κάμει; Τίς πλέον θέλει δωρήσῃ νεότητα εἰς
 »ἡμᾶς τοὺς χθὲς γεννηθέντας πρεσβύτας; Ὁ σήμε-
 »ρον αἰὼν κεῖται ἐν τῷ τάφῳ παγερώτερος τοῦ Λα-
 »ζάρου ἄλλὰ ποῦ εἶναι ὁ σωτὴρ, ὁ μέλλων ν' ἀποκυ-
 »λίσῃ τὴν πέτραν; Ἐπὶ τίνας πόδας πίπτει τὸ μῦρον
 »τῆς Μαγδαληνῆς καὶ ποῦ ἀκουεῖται φωνὴ τῆς χηρῆς
 »τῆς ἀνθρωπίνης; Τίς ἐξ ἡμῶν, τίς πλέον θέλει γίνεαι
 »Θεός; Ἀλλ' ἵνα ὑψωθῇ τις εἰς οὐρανὸν ἀπαιτοῦνται
 »πτερά καὶ ὁ μὲν πόθος ἔμεινε, ἡ πίστις ὅμως
 »λείπει.»

Οὕτως ἐπὶ μακρὸν ἀλόμῃ ἐξακολουθεῖ θρηνῶν ὁ
 ποιητὴς ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Σταυροῦ καὶ μετ' αὐτοῦ
 συνεθρῆνει ὀλόκληρος ἡ Γαλλία, καὶ τὰ ἐκ δίψης πί-
 στευς ταῦτα δάκρυα τοῦ ἀπιστοτέρου τέκνου τοῦ αἰῶ-
 νος θεωροῦνται ὡς οἱ στιλπνότατοι τῆς νεωτέρας
 ποιήσεως μαργαρίται. Ἀλλ' ἵνα μὴ τις νομίσῃ ὅτι μό-
 νας τὰς ἀνωτέρας τάξεις ἐνέμετο ἡ μεταφυσικὴ αὕτη
 δίψα, καταβαίνομεν ἀπνευστὶ ὀλόκληρον τὴν κλίμακα
 μέχρι τοῦ κατωτάτου πυθμένου, ὅπου κυλίουται ἐν
 δεσμοῖς καὶ βορβόρῳ τὰ ἐκβράσματα τῆς κοινωνίας.
 Ὅπως αἱ ἀριστοκρατικαὶ αἵθουσαι, οὕτω καὶ τὰ κα-

ταγώγια τῆς Γαλλίας εἶχον τὸν ποιητὴν αὐτῶν. Οὐχὶ
 Σύνην τινὰ ἢ Βίκτωρα Οὐγον ἀπὸ τοῦ σπουδαστηρίου
 δημοκοποῦντα, ἀλλὰ γνήσιον τέκνον τοῦ κατέργου,
 πλαστογράφον, κλέπτην καὶ δολοφόνον, τὸν Λακε-
 ναῖρον, γράφοντα τὴν παραμονὴν τῆς κατατομήσεως αὐ-
 τοῦ τοὺς κατωτέρω στίχους: «Γνωρίζεις, Θεέ μου, πόσον
 »πάσχω διστάζων. Κατάβα σὺ εἰς τὴν καρδίαν μου, ἀ-
 »φοῦ δὲν δύναμαι νὰ ὑψωθῶ μέχρι Σοῦ. Δὲν εἶμαι ἐκ
 »τῶν δειλῶν ἐκείνων, οἵτινες καταφεύγουσιν εἰς τὸ δόγ-
 »μα τῆς μετὰ θάνατον ἀνυπαρξίας, ἵνα ἀποφύγωσι τῆς
 »διαγωγῆς των τὴν εὐθύνην. Μυριάκις προτιμῶ τὸ αἰώ-
 »νιον πῦρ τοῦ αἰωνίου ὕπνου καὶ στέργω πᾶσαν βᾶ-
 »σανον, ἀρκεῖ μόνον νὰ σὲ γνωρίσω. Εἰσάκουσον, Ὑ-
 »ψιστε, τὴν δέησίν μου. Τόξευσον εἰς τὰ στήθη μου
 »μίαν πίστεως ἀκτίνα, διότι αἰσχύνομαι νὰ ἦμαι μό-
 »νον ἄληθ και ἐν τούτοις δὲν πιστεύω.»¹

ΔΟΚΗΤΟΝ
 Ἐπὶ ἀντι-ἡπαρτήσιν θεωρήσαντες ἐν τοῖς ἀνω-
 τέρω στίχοις σαφῶς εἰκονιζομένην τὴν βασανίζουσαν
 τὸν αἰῶνα καὶ ἐμπνεύσαν τοὺς ποιητὰς αὐτοῦ δίψαν καὶ
 ἔλλειψιν πίστεως καὶ ἰδανικοῦ, πρέπει τότε νὰ θραύσω-
 μεν τὸν κάλαμον ἡμῶν, ὁμολογοῦντες ὅτι εἴμεθα ἠλίθιοι.
 Συντρόφους ὅμως ἐν ἠλιθιότητι θέλομεν ἔχει πολλοὺς.
 Ἄν ὁ ἐπικριτὴς ἡμῶν δὲν πείθεται τοῖς ποιηταῖς, πρό-
 χειροὶ ὑπάρχουσιν οἱ φιλόσοφοι καὶ κριτικοί, παρ' ὧν
 δυνάμεθα νὰ μάθωμεν ἂν ἰδική μου ὀπτασία εἶναι ὁ
 νοσηρὸς οὗτος σάλος, ἢν ὁ κ. Βλάχος μεθ' ὑπερηφάνου
 αὐταρσεσκείας ταπεινῶς ἐξομολογεῖται ὅτι δὲν βλέπει.
 Πρὸ πάντων ὅμως πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἀφοῦ
 οὐδεὶς αἰὼν ὑπῆρξεν ἀπηλλαγμένος ἰδιάζοντος αὐτῷ
 πνευματικοῦ σάλου, ὁ σήμερον ὑπάρχων πρέπει νὰ

1. Οἱ στίχοι οὗτοι περιέχονται ἐν τῇ δίκῃ τοῦ Λακεναί-
 ρου. Βλ. τὴν συλλογὴν τοῦ Foulquier, τόμ. α'.

ἀποδειχθῆ ἔντως ἐξαιρετικὸς καὶ ὅλως διάφορος τῶν προηγηθέντων, ἵνα δικαιώσῃ ἡμᾶς θεωροῦντας αὐτὸν ὡς τὴν πρωτίστην πηγὴν τῆς συγχρόνου ποιήσεως. Ἄλλὰ καὶ τοιοῦτος παρὰ πάντων ὁμολογεῖται. Ὁ κατὰ τὸν 13' αἰῶνα ἀναφανείς, ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ μεταρρύθμισις, ἀνεστάτωσε μὲν τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ κράτος, πλημμυρίσας δι' αἵματος τὴν Δύσιν, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἐπήνεγκεν, ἐν ἀρχῇ τοῦλάχιστον, ἐπίτασιν μᾶλλον ἢ μείωσιν εὐσεβείας. Αἱ ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου ἐριδες περὶ Χάριτος καὶ ἐλευθέρας αἱρέσεως ὀλίγους ἐκώλυον νὰ μεταβαίνωσιν εὐσεβῶς τὸ πρῶτ' εἰς τὴν λειτουργίαν καὶ νὰ χειροκροτῶσι τὸ ἔσπερας τὴν Φαίδραν καὶ τὴν Ἑρμιόνην, οὐδεμιᾶς ὑπαρχούσης τότε σχέσεως μεταξὺ ποιήσεως καὶ θεολογίας. Ὁ σάλος ὅμως, ὃν ὁ θνήσκων δέκατος ὄγδος αἰὼν ἐκληροδότησεν εἰς τὸν παρόντα, ἐκλόνησεν αὐτὰς τὰς βάσεις, ἐφ' ὧν στηρίζονται αἱ παλαιαὶ ἀκαδημαϊκῶν πίδες. Ἡ ἐπιστήμη, ἀντὶ νὰ λαλῆ ὡς πρότερον νεκρὰν γλῶσσαν μεταξὺ τεσσάρων ἀκαδημαϊκῶν τοίχων, ἀγορεύει σήμερον ἐν ὑπαίθρῳ διὰ γλώσσης εἰς πάντας καταληπτῆς. Τὸ ὀγκῶδες λατινικὸν εἰς φύλλον ἀντικατέστησεν ἡ εὐληπτος καὶ εὐωνος φυλλάς, ἐν πάσῃ δὲ συζητήσῃ οἱ ὀλίγοι θέλουσι κριτὰς τοὺς πολλοὺς. Δυστυχῶς ὅμως ἡ οὕτω δημοκοποῦσα ἐπιστήμη σπανίως ἔτυχεν ἔχουσα νὰ μεταδώσῃ παρήγορα ἀγγέλματα εἰς τὸ πλῆθος. Γνωστὸν εἶναι διὰ τίνων βαθμίδων ἡ μὲν γερμανικὴ θεολογία κατῆλθεν ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας εἰς τὴν ἄρνησιν πάσης ἀποκαλύψεως, ἡ δὲ φιλοσοφία ἀπὸ τοῦ ὀπωσδήποτε κατασκηνῶντος ἐν τῇ ὕλῃ θεοῦ τοῦ Ἐγέλου εἰς τὰς ἄκρας θεωρίας τῶν νεοεγγελεϊανῶν, καθ' οὓς ἡ ἰδέα τοῦ θείου οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ ἀπλῆ ἀντανάκλασις τοῦ ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ πόθου

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ἀνερίκτου τινος εὐδαιμονίας, πρὸ τῆς ὁποίας γονυπετοῦμεν, ἐκλαμβάνοντες τὴν ἡμετέραν ἐν κατόπτρῳ εἰκόνα ὡς ὃν αὐθύπαρκτον καὶ πραγματικόν. Ἄλλ' οὐδ' ἐκεῖ ἠδυνήθη νὰ σταματήσῃ ἡ ἀκατάσχετος τοῦ αἰῶνος πρὸς κατεδάφισιν ῥοπή. Ἡ ἀπλῆ αὕτη ἀντανάκλασις ἐφάνη κἀκεῖνη δεισιδαιμονία, τὸ κάτοπτρον ἐθραύσθη καὶ τοὺς μεταφυσικοὺς διεδέχθησαν οἱ φυσικοὶ, θεμελιῶντες τὴν νέαν φιλοσοφίαν ἐπὶ τῶν ἐξῆς δύο ἀξιοματάων: «Ὡς δὲν ὑπάρχει ὕλη ἄνευ δυνάμεως, οὕτως οὐδὲ δύναμις ἄνευ ὕλης.» (Moleschott). «Ἡ σκέψις εἶναι ἔκκρισις τοῦ ἐγκεφάλου ὡς τὸ οὖρον τῶν γεφρῶν.» (Vogt). Εἰς τὰς θρασύτητας ταύτας καὶ ἀκριτομυθίας τῆς ἐπιστήμης ἀπεκρίθη ἡ Ἐκκλησία, παρασυρομένη ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀντιδράσεως, δι' ἄλλων ὑπερβολῶν, ἀντιτάσσουσα εἰς τοὺς ὑλιστὰς τῆς Γερμανίας καὶ τοὺς ἐμπειρικὸς τῆς Γαλλίας τὸν Σύλλασον, τὰ κληρικὰ πάνεπιστήμια, τὰς προσκυνήσεις, τὰ σύγχρονα θαύματα καὶ τὸ δόγμα δευτέρας ἀχράντου συλλήψεως, ἐξ ὧν προέκυψε τὸ σχίσμα τῶν παλαιοκαθολικῶν καὶ ἡ πνευματικὴ ἀναστάτωσις τῆς Γερμανίας. Ἄλλὰ πολὺ μᾶλλον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀντιδράσεως ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ὁ ἐν πάσῃ εὐαισθητῶ καρδίᾳ ἐγερθεὶς ἐκ τῶν νέων φιλοσοφημάτων ψυχολογικὸς σάλος. Τὸ ἀρχαῖον μάννα τῆς πίστεως, ἐξ οὗ ἀπὸ δεκαοκτῶ αἰώνων ἀπέζη ἡ ἀνθρωπότης, καίτοι μυρίας ὑποστάν παρὰ τῶν ἱερέων νοθεύσεις, φαίνεται ἐν τούτοις τόσον γλυκὺ, παραβαλλόμενον πρὸς τὸν ζῆρον ἄρτον τῆς ἐπιστήμης, ὥστε ὀλίγοι αἰσθάνονται τὸν στόμαχον αὐτῶν ἀρκούντως ἰσχυρὸν πρὸς ἀπότομον μεταβολὴν διαίτης. Ἄλλ' οἱ μὲν κλείουσι ἐπιμόνως τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐλπίζοντες νὰ παρατείνωσι τὸ ἀφιπτάμενον χρυσοῦν ὄναρ τῆς ἀθανασίας· οἱ δὲ ζητοῦσιν ἐνα-

πεινότητι δμολογοῦμεν ὅτι μακαρίζοντες ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ ἀγῶνος τὴν Ἑλλάδα ὡς διαφυγοῦσαν τὸ μόλυσμα τοῦ αἰῶνος, ἀπεβλέπομεν πρὸ πάντων εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἐργατικοῦ καὶ φιλονόμου λαοῦ, ἀλλ' ἤδη μετὰ πλείστης ὄσης χαρᾶς πληροφοροῦμεθα ὅτι τὰ συγχαρητήρια ἡμῶν δυνάμεθα νὰ ἐπεκτείνωμεν καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν λογίων.

Οὐ μόνον δὲ τὴν ὑπαρξίν τοῦ σάλου τούτου ἀρνεῖται ὁ ἡμέτερος ἐπικριτής, ἀλλ' οὐδὲ δύναται νὰ ἐνοήτῃ «πῶς ἐκ νόσου οἷας δῆποτε δύναται νὰ προκύψῃ ποίησις ἀξία λόγου.» Ἀλλὰ τότε πρέπει ἐξ ἅπαντος ἢ νὰ παραδώσωμεν εἰς τὸ πῦρ ὡς ἀναξίους λόγου τοὺς καλλίστους στίχους ὅσοι ἐγράφησαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἢ νὰ κηρύξωμεν ἀνοήτους πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς κριτικούς, τοὺς περιγράφοντας διὰ μακρῶν τὴν νόσον, ἢ καὶ τὸν κλάστον ἡμῶν ἀσπασαν τὰς ποιητικὰς ἀνάγκας τοῦ ἡμῶν αἰῶνος, τοῦ Μυσσέτου, τοῦ Πόου καὶ τοῦ Τενυσῶνος. Πρῶτοι δὲ βεβαίως πρέπει νὰ ριφθῶσιν εἰς τὴν πυρὰν οἱ «*Ληστὰι*» τοῦ Σχιλλέρου, ὁ «*Βέρθερος*» τοῦ Γαίτου, ὁλόκληρος ὁ Ἄρνιμ, ὁ Νοβάλης, ὁ Ἰμερμαν, ἡ Βεττίνα, ὁ Βρεντᾶνος καὶ σύμπας τῆς Γερμανίας ὁ πεζὸς τε καὶ ἔμμετρος ῥωμαντισμὸς, ἀφοῦ κατὰ μὲν τὸν γηράσαντα Γαῖτε «*ἡ ἔμπνευσις αὐτοῦ εἶναι καθαρῶς παθολογική*», κατὰ δὲ τὸν Ἄϊρε «*τὸ ἐπὶ τῆς παρειᾶς του ἐρύθημα δὲν εἶναι πορφύρα ὑγείας, ἀλλὰ φλοῦ πυρετοῦ.*» Οὕτως ἀποφαίνεται καὶ ὁ Φίχτε λέγων: «*Ἡ ἐπιθυμία ἰδανικοῦ ἀνεφίκτου εἰς τὸν ἄνθρωπον καθιστᾷ αὐτὸν δυστυχῆ ἄνευ οὐδενὸς πραγματικοῦ λόγου δυστυχίας καὶ γεννᾷ οὕτω τὴν νοσοῦσαν καλλονήν.*»¹ Τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἀνέπτυξεν ὁ Ἐγκελος ἐ-

1. Παρ' Ἐγγέλω Αἰσθητ. τόμ. Α', σελ. 62.

ξηγῶν διὰ στιλπνῆς ἀλύσου ἀκαταμαχῆτων θεωρημάτων τὴν μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας τέχνης διαφορὰν, τοὺς ματαιοὺς ταύτης ἀγῶνας πρὸς ἀποτύπωσιν ἀνωτέρου τινὸς τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων ἰδανικοῦ καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἀπελπισίαν. Ὡς ἀντίδοτον κατὰ τῆς ἀπελπισίας ταύτης καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ καλουμένης ἀξίας νοσοκομείου συγχρόνου ποιήσεως εἶχε στήσει ὁ Γαῖτε ἀντικρὺ τῆς κλίνης του γιγαντιαίαν προτομὴν τοῦ Διός, πρὸ τοῦ ὁποῖου ἤρχετο ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, ζητῶν παρ' αὐτοῦ ἀρχαιοπρεπῆ γαλήνην ψυχῆς. Ἀλλὰ πλὴν τῶν φιλοσόφων καὶ φιλολόγων τὸ ζήτημα ἀπησχόλησε πλείστους καὶ ἐπιφανεῖς πολιτικούς ἀνδρας. Τὸν Κορμενῖνον, παρομοιάσαντα ἐν ἀναλύσει τῶν ἔργων τοῦ Λαμαρτίνου τὴν μὲν ἀρχαίαν ποίησιν πρὸς καλὴν παρθένον ἐστεμμένην διὰ βόδων, τὴν ἀνοήτην πρὸς μὲν Φίμοιρον φάσμα, σείον τὰ ὄστα του ἐν μέσῳ μνημείων τὸν κοινωνιστὴν φιλόσοφον Πέτρον Leroux,¹ τὸν ἡγέτην τῆς ἀντιπολιτεύσεως Βενιαμῖνον Κωνστάν,² τὸν Γυζῶτον καὶ ἄλλους ὁμοτίμους, ὧν ἡ μέριμνα περὶ τούτου ἀποδεικνύει τὴν νοσηρὰν ἔμπνευσιν τῆς συγχρόνου ποιήσεως οὐχὶ ἐλάττωμα φιλολογικόν, ἀλλὰ πληγὴν κοινωνικὴν ἀντανκλωμένην ἐν τῇ ποιήσει. Πάντες οὗτοι ὡμολόγησαν ὅτι ἡ μὲν ἀρχαία ποίησις ἦτο ὑγιής, ἡ δὲ χριστιανικὴ ἢ ῥωμαντικὴ ἀνιάτως ἄρρωστος, πρὸ πάντων δὲ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα, τὸν παραλαβόντα ἐκ τοῦ χριστιανισμοῦ ἀνέπαφον τὸ αἶσθημα τῆς ματαιότητος

1. Βλ. Παρατηρήσεις περὶ τῆς Συγχρόνου ποιήσεως προταχθείσας τῆς γαλλ. μεταφράσεως τοῦ Βερθέρου.

2. Οὗτος ἐπραγματεύθη τὸ ζήτημα διὰ τοῦ γνωστοῦ μυθιστοράματός: «*Ἄδολφου.*»

τοῦ κόσμου τούτου, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀμείωτον τὴν ἐλπίδα ἄλλου καλλιτέρου. Ἄλλ' ἔπεται ἄρα ἐκ τῆς ἀρρώστιας ταύτης τῆς νεωτέρας ποιήσεως ὅτι πρέπει αὕτη νὰ θεωρηθῇ ἀναξία παντὸς λόγου, ὅτι περὶ εἶναι τὰ ὄνειρα τοῦ ὑπερφυσικοῦ πυρετοῦ καὶ ἄμουςοι αἱ σήμερον ἀντηχοῦσαι ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τούτων ἀπηλπισμέναι κραυγαί; Τοῦτο διστάζομεν νὰ παραδεχθῶμεν καὶ νὰ ρίψωμεν μετὰ τοῦ κ. Βλάχου τὸ ἀνάθεμα ἐπὶ τὸ ἡμισυ τῆς ποιήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἄν δὲ οὐδόλως ἄπτονται τῆς καρδίας τοῦ ἡμετέρου ἐπικριτοῦ τὰ ὑγρά βλέματα τῶν ἐκστατικῶν παρθένων τοῦ μεσαιῶνος; ἂν ἄσσμα εὐρίσκη τὰ νοσηρὰ ἄνθη τοῦ ῥωμαντισμοῦ καὶ ἡχῆ ἄμουςον εἰς τὴν ἀκοήν του τὸ κρούσμα κώδωνος θρηνοῦντος περὶ δυσμὰς ἡλίου τὴν θνήσκουσαν ἡμέραν, ἐν ἐλλείψει ἄλλης αἰσθήσεως ἀπεινόμεθα τότε εἰς τὴν γελοῖαν καὶ ἀπειθήνησιν τὴν ἐλάχιστον νὰ συμφωνήσῃ μετ' ἡμῶν, ὅτι τὸ τοιοῦτο εἶναι κάκεινο προϊόν νόσου καὶ κάλλιστον ἐν τούτοις φαγητόν.

Ἐν τῇ παρούσῃ ἡμῶν ἀπαντήσῃ, ἀναγκαζόμενοι νὰ συμπιέζωμεν πλῆθος σπουδαίων ζητημάτων ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῆς ἡμετέρας ὑπομονῆς, ὁμοιάζομεν μαθηματικὸν ἀγωνιζόμενον νὰ λύσῃ τὸ ἀρχαῖον πρόβλημα τοῦ μεγίστου ἐν ἐλαχίστῳ. Ἄλλὰ φοβούμενοι μὴ καὶ οὕτω καταχρώμεθα τῇ ἡμετέρᾳ εὐμενείᾳ, θέλομεν ἀπαντήσῃ τρέχοντες εἰς δύο τελευταίους ὄντως παραδόξους τοῦ ἡμετέρου ἐπικριτοῦ χρησμούς.

Ὁ κ. Βλάχος, διαιρῶν αὐτογνωμόνως τοὺς ποιητὰς εἰς ἀληθεῖς καὶ ψευδεῖς, εἰς μόνους τοὺς τελευταίους τούτους συγχωρεῖ ν' ἀρμόζωσι τὴν λύραν πρὸς τὰς διαθέσεις τοῦ κοινοῦ, ἐνῶ τοὺς ἀληθεῖς θέλει αὐτάρκεις καὶ ὅλως ἀπ' αὐτοῦ ἀνεξαρτήτους, τὸν δὲ τοιοῦτον

ἰσχυρισμὸν θεωρεῖ ἀρκούντως ἀποδεδειγμένον διὰ τοῦ γνωστοῦ ἄσματιοῦ τοῦ Γαῖτε, ἐν ᾧ ὁ ποιητὴς παρομοιάζεται πρὸς πτηνὸν ἄδον ἐπὶ κλάδου καὶ ἀρκοῦν ἔπαθλον νομίζον τὴν ἐκ τοῦ ἄσματος του ἡδονήν Ἄλλὰ τὸ τετράστιχον τοῦτο λεπτομερῶς ἀνέλυσε καὶ ἐσχολίασεν ὁ Ἐγγελοσ, ἀποδείξας ὅτι ἐγράφησαν μὲν ἴσως οὕτω παροδικὰ τινὰ προϊόντα λυρικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὁ κανὼν ὅμως οὐδόλως ἐφαρμόζεται εἰς τὴν σπουδαίαν ποιήσιν, καὶ οὕτε ὁ Πίνδαρος οὕτε ὁ Σαιξπείρος ἐστιχοῦργουν ὕπως τερετίζει τὸ πτηνόν, ἀλλ' ἐξέφραζον τοὺς μυχίους πόθους ὀλοκλήρου λαοῦ.¹ Καὶ τὰ μὲν παρ' Ἐγγελοσ οὐδόλως εἶναι ἄπορον ν' ἀγνοῆ ὁ ἡμέτερος ἐπικριτὴς, ἀλλ' ἂν ἐλάμβανε τοῦλάχιστον τὸν κόπον νὰ στρέψῃ ὀλίγα τινὰ φύλλα τῆς περιεχομένης τὸ ἀνωτέρω τετράστιχον συλλογῆς τοῦ Γαῖτε, ἢν εἶλεν ἀνά γεγραπ, ἤθελεν εὖρει εὐθύς ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι τὰ πρώτων ἄσμα ἀρχόμενον διὰ τῶν ἐξῆς στίχων: «Οἱ ποιηταὶ ἀγαπῶσι νὰ ἐπιδεικνύωνται εἰς τὸ πλῆθος καὶ ἔχουσιν ἀνάγκην τῶν ἐπευφημιῶν αὐτοῦ.» Ἐξακολουθῶν ἔπειτα ν' ἀνερίσση τὸν Γαῖτε ἤθελεν εὖρει ἐν ἄλλῳ τόμῳ τὴν ἐξῆς περικοπήν: «Ὁ ποιητὴς οὐδέποτε πρέπει νὰ παρεκτρέπεται τῆς ὁδοῦ, ἣν χάρασσοῦσιν αὐτῷ αἱ διαθέσεις τοῦ ἔθνους του, οὕτε ν' ἀρκῆται εἰς ἑαυτόν διότι ἔχει ἀπαραίτητον ἀνάγκην πρὸς ἐπιτυχίαν ἐξωτερικῆς παρορμησεως καὶ κοινοῦ ἐνδιαφερομένου εἰς ὅ,τι γράφει.»² Ἄν δὲ πλὴν τούτων ἐλάμβανε τὸν κόπον ν' ἀναγνώσῃ τὰ παρὰ τῷ Ῥίχτερ περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος,³ τὰς ἐξομο-

1 Αἰσθητ. τόμ. α, σελ. 99.

2. Συνδιάλεξις (Gesprache) μετὰ τοῦ Ἐκερμάνου, τόμ. Α', σελ. 103.

3. Εἰσαγ. εἰς τὴν Αἰσθητικὴν τόμ. α, σελ. 149.

λογήσεις τοῦ Λοπεδεβέγα¹ καὶ τοῦ Ρακίνα, ἢ τοῦλάχιστον τὰ παρ' Ἀσωπίω περὶ Εὐριπίδου, ἤθελεν ἐξ ἅπαντος πεισθῆ ὅτι καὶ οἱ μέγιστοι τῶν ποιητῶν, ἀντινὰ θεωρῶσιν ὡς τὰ πτηνὰ ἀρκοῦν ἔπαθλον τὴν ἐκ τοῦ ἰδίου ἄσματος ἡδονὴν, ἔχουσιν ἀπ' ἐναντίας ἀπαραίτητον ἀνάγκην τοῦ θορύβου τῶν χειροκροτημάτων, ἵνα στιχουργῶσιν, ὡς οἱ ἡμίονοι, ἵνα βαδίζωσι, τοῦ ἤχου τῶν ἀναρτωμένων εἰς τὸν τράχηλον αὐτῶν κωδῶνων.

Ἐπὶ τέλους μέμφεται ἡμᾶς πικρῶς ὁ κ. Βλάχος ὡς ἀναζητήσαντας ἀτμοσφαῖραν ποιητικὴν ἐνταῦθα ἐν Ἀθήναις, ἀντὶ νὰ μεταβῶμεν πρὸς εὐρεσιν τοιαύτης εἰς τὰ παρθένα δάση τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τὰς κρημνωρείας τοῦ Ταυγέτου. Οὐδέποτε τῷ ὄντι εὐτυχῆσαντες, ν' ἀναβῶμεν τόσῳ ὑψηλὰ, οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τῶν ἐκεῖ ὑπαρχόντων σήμερον ταμείων νεοελληνικῆς ποιήσεως, συνεμερίζομεθα δὲ καὶ τὴν κοινὴν πρόληψιν, καθ' ἣν ἡ πρωτεύουσα θεωρεῖται ἡ ἀκρότατον τοῦ ἔθνους καὶ ὁ ἐπαρχιακὸς βίος κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀνορθόγραφος ταύτης ἀντιγραφὴ. Ἄλλ' ὅπως δήποτε ὄντως μεγάλη πρέπει νὰ ᾖναι ἡ ἀντιπάθεια τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας πρὸς τὴν ποίησιν ταύτην, ὥστε νὰ ἐξορίσῃ αὐτὴν εἰς τοιαύτας ἀξένους καὶ φοβερὰς ἐρημίας. Ἄλλ' ἴσως ἐλήφθη τὸ σκληρὸν τοῦτο μέτρον, ἵνα μὴ ἡ σύγκρισις πρὸς τοιαύτην ἀληθῆ ἔμπνευσιν ἀποβῆ ὑπὲρ τὸ δέον ταπεινωτικὴ διὰ τὴν πεζότητα τῆς πρωτεύουσας καὶ τὰς δάφνας τῶν ἐν αὐτῇ στιχοπλόκων, περὶ ὧν μόνον ἦτο παρ' ἡμῖν ὁ λόγος, ἐνῶ ἡ σήμερον σιγῶσα Μοῦσα τῶν ὀρέων, ἧς ἐκπρόχθημεν ἀνεπιφυλάκτως θαυμασταί, οὐδεμίαν εἶχε παρ' αὐτῶν ὑπερασπίσεως ἀνάγκην.

1. Βλ. τὸ περὶ αὐτοῦ ἄρθρον εἰς τὴν «Γεν. Βιογραφίαν» τοῦ Michaud.

Σημειώσεως δὲ ἄξιον φαίνεται ἡμῖν καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ παρούσῃ ἐποχῇ γενικοῦ περὶ παντὸς πράγματος δισταγμοῦ, καθ' ἣν αὐτοὶ οἱ μέγιστοι συγγραφεῖς ἀπέχουσι πάσης ἀπὸ τρίποδος ἀποφάνσεως, μεταχειριζόμενοι κατακόρως τὰ διστακτικὰ ἐπιβήματα,¹ ὁ κ. Βλάχος κατώρθωσε νὰ γράψῃ πολυσέλιδον διατριβὴν, μὴ περιέχουσαν οὔτε ἐν ἴσως, οὔτε ἐν πιθανῶς, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἀν δὲν ἀπατώμαι. Ἀλλὰ περὶ πάντων ἐτοιμῶς καὶ ἀδιστακτικῶς ἀποφασίζει. Τὴν μίαν θεωρίαν ὀνομάζει ἀποτόμως ψευδῆ, καὶ ἄλλην ἀνήκουσαν εἰς πασίγνωστον φιλοσοφικὴν σχολὴν θέλει πρωτάκουστον ἰδικὴν μου. Ἐκφράζων μίαν οἶαν δῆποτε γνώμην του κηρύττει συμφώνους πρὸς αὐτὴν πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς κριτικοὺς μικροὺς τε καὶ μεγάλους, καὶ πρὸς βεβαίωσιν τούτου παραπέμπει εἰς τοὺς εἰπόντας ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον. Τοὺς μακαρίτας ἀδελφοὺς Σούτσου θέλει ἀποφύτους τὸν Κορνῆλιον καὶ τὸν Ρακίναν. Τὸν κ. Ραγκαβὴν συγκαταλέγει μετὰ τοῦ κ. Ἀχιλλέως Παράσχου μετὰ τῶν γνησίων Ἑλλήνων, τῶν ὅλως ξένων εἰς τὰ μαγγανεύματα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τὸν δὲ παροιμιώδη καταστάντα ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τὴν ἀρχαϊκὴν τοῦ ὕφους ἐγκράτειαν Λεοπάρδην συγκατηγορεῖ μετὰ τοῦ Μανζόνη ὡς διδάξαντα τὸν Ζαλακώστιαν τὴν στομοφολογίαν. Τοιαύτην θραῦσιν δὲν ἤθελε κατορθῶσει οὔτε ὁ κ. Ἀφεντούλης ὁμιλῶν περὶ Δάντου, οὔτε σεισμὸς ἐντὸς ἐργαστηρίου ὑαλικῶν. Ἡμεῖς δὲ ἀφ' ἐνὸς μὲν τοιαῦτα

1. Ἀναγινώσκοντες τὸ τελευταῖον πόνημα τοῦ Ρενάν ἐσημειώσαμεν ἐν αὐτῷ πλείστα περιόδους περιεχούσας δύο ἢ τρία ἴσως καὶ ἰσάριθμα πιθανῶς. Καθηγητῆς δὲ τις τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν τὴν αὐτὴν παρατήρησιν περὶ τοῦ Haekel.

ἀναγινώσκοντες, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰλικρινῶς ἐπιθυμοῦν-
 τες νὰ ἐπιτύχωμεν λύσιν τινὰ τῶν ἀνωτέρω αἰνιγμα-
 τῶν ὅπως δῆποτε εὐνοϊκῆν πρὸς τὴν ἐμβρίθειαν καὶ
 τὰς κριτικὰς γνώσεις τοῦ κ. Βλάχου, μόνον μίαν εὐ-
 ρομεν πιθανὴν, τὴν ἐξῆς: ὅτι ὡς ἄλλοτε ἔκρινε καλὸν
 νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὸν βουτσιναιὸν ἀγῶνα γερμανικὸν
 δρᾶμα ὡς πρωτότυπον ἰδικόν του, ἵνα λάβῃ τὴν ἐπι-
 οῦσαν τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σκώψῃ τὴν ἀμάθειαν τῶν
 ἀπατηθέντων καθηγητῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀπήγγει-
 λεν ὡς γνώμας τοῦ Ἐγέλου, τοῦ Φίχτε καὶ τοῦ Le-
 nique μυρία παρατράγωδα, ἵνα γελάσῃ ἔπειτα ἐπὶ
 τῇ εὐπιστίᾳ τοῦ ἡμετέρου συλλόγου, καταπιόντος
 ταῦτα, ὡς ὁ Κρόνος ἐσπαργανωμένους λίθους ἀντὶ
 παιδίων. Ὅπως δῆποτε μεγίστην χάριν ὁμολογοῦμεν
 αὐτῷ, ὅτι οὐ μόνον τὴν γνώμην του διετύπωσεν εἰς
 τρόπον σαφῆ καὶ ἀνεπίδεκτον πλάσις ἀμυθιστικῶν,
 ἀλλὰ καὶ παρέπεμψεν εἰς προαμένους συγγραφεὶς, κα-
 θιστῶν οὕτως εὐχερέστατον ὑμῖν ν' ἀποφανθῆτε, δι'
 ἀπλῆς παραθέσεως τῶν κειμένων, τίς ἐκ τῶν δύο, ὁ
 εἰσηγητὴς τοῦ ἡμετέρου ἀγῶνος ἢ ὁ καταγγεῖλας αὐ-
 τὸν ὡς ἐπαναστάτην κατὰ τῆς ἐπιστήμης, κατεχρά-
 σθη τὴν ὑμετέραν ἐμπιστοσύνην.

Εἰς μίαν μόνον ὑπολείπεται ν' ἀπαντήσωμεν μοι-
 φήν. Ἐν τῇ ἐκθέσει ἡμῶν, ἀποβλέποντες πρὸ πάντων
 εἰς τὸ ποῖον καὶ τὴν πλημμύραν τῶν σήμερον στιχο-
 πλόκων, ἀπεφάνθημεν ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἢ μετα-
 βατικῆς κκτάστασις, δι' ἧς διερχόμεθα, δὲν φαίνεται
 κατάλληλος πρὸς ἀνάπτυξιν ποιήσεως ἀξίας τοῦ ὄνο-
 ματος τούτου. Ἄλλ' οἱ κύριοι οὗτοι, ἀποκόψαντες ἐκ
 τῆς ἀνωτέρω φράσεως τὸν χρονικὸν περιορισμὸν ἐπὶ
 τοῦ παρόντος, παρέστησαν ἡμᾶς ὡς μετ' αὐτῶν συμ-
 περιλαβόντας εἰς γενικὸν ἀνάθεμα πᾶσαν τὴν ποίησιν

τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ δολοκλήρον ἔθνος καταδι-
 κάσαντας εἰς ποιητικὴν ἀφασίαν. Ἡ τοιαύτη τακτικὴ
 δὲν εἶναι νέα ἀπαρράλλακτως οἱ ἱερεῖς καὶ ὑπουργοὶ τοῦς
 μόνην τὴν ἀθλιότητα αὐτῶν ἐλέγχοντας παριστῶσιν
 ὡς ἀσεβοῦντας πρὸς τὰ θεῖα ἢ τὸ ἀνεύθυνον τοῦ βα-
 σιλέως. Πρὸς ταῦτα ἀδύνατον εἶναι ν' ἀπαντήσωμεν
 σήμερον, ὑπὲρ τὸ μέτρον ἤδη τὴν ὑμετέραν εὐμένειαν
 καταχρασθέντες. Ἄλλ' ἂν ἡ κατ' ἀνάγκην ξηρότης
 καὶ αἱ παραπομπαὶ τῆς ἀνωτέρω καλλιλογικῆς ἀνα-
 κρίσεως δὲν ἐξήντηλσαν τὸ ταμεῖον τῆς ὑπομονῆς ὑ-
 μῶν, τολμῶμεν, Κύριοι, νὰ ζητήσωμεν τὴν θυσίαν
 μιᾶς ἔτι ἐσπέρας, τῆς τοῦ προσεχοῦς Σαββάτου, ἵνα
 ἐξετάσωμεν τὰ τῆς νεωτέρας παρ' ἡμῖν ποιήσεως καὶ
 κατὰ πόσον ἠσεβήσαμεν πρὸς αὐτήν. Τελευτῶντες δὲ
 τοῦτο μόνον προσθέτομεν, ὅτι ἂν ὄντως ἔχωσι ποιη-
 τικὴν ἀξίαν οἱ σήμερον κατακλύζοντες ἡμᾶς στίχοι,
 δίκαια εἶναι τότε αἱ ἐν κοῖς προλόγοις τούτων ἀραι-
 τῶν ποιητῶν κατὰ τῆς πεζότητος καὶ ἀναλγησίας
 τοῦ κοινοῦ πρὸς καλὰ ἔργα, καταβαίνοντα τὴν ἐπιου-
 σαν τῆς βραβεύσεως ἄγνωστα καὶ ἄκλαυστα εἰς τὸν
 τάφον. Ἄν δὲ πάλιν ὑποτεθῆ ἢ περιφρόνησις δίκαια,
 καὶ ἐν τούτοις θεωρηθῶσι τὰ τοιαῦτα στιχοουργήματα,
 οὐχὶ ὡς ἐξαμβλώματα περιόδου ποιητικῆς στειρώ-
 σεως, ἀλλ' ὡς γνήσια καὶ ὄριμα τέκνα τοῦ νεωτέρου
 Ἑλληνισμοῦ, τότε πρέπει ἐξ ἅπαντος ν' ἀπελπισθῶ-
 μεν καὶ νὰ ἐλεεινολογήσωμεν τὸν πατέρα τοιούτων
 γόνων. Ἄλλ' ἐγώ, Κύριοι, οὔτε ν' ἀπελπισθῶ θέλω,
 οὔτε ὑμᾶς ν' ἀπελπίσω. Ὁ μέγιστος τῶν φιλελλήνων
 Σατωβριάνδος, ἐπισκεφθεὶς τὴν χώραν ἡμῶν κατὰ
 τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἀφοῦ λεπτομερῶς
 περιέγραψε τὴν ἀθλιότητα, τὴν ἀμάθειαν καὶ τοὺς δου-
 λικοὺς μῶλωπας τῶν τότε Ἑλλήνων, ἀντὶ ν' ἀπελπι-

ΔΕΚΑΔΗΜΙΑ
 ΑΘΗΝΩΝ

